

U

vakblad voor
informatieprofessionals

Dataprijs en DANS

Hoe de aandacht
voor FAIR groeit

Haagse storytelling

Nieuw huis en doel
voor oudste boeken
Tweede Kamer

UB in wording (1)

Groeiproces van
nieuwe UvA-bieb

'Datafoutje? Bedankt!'

Misverstanden
die kwaliteit van
data vertroebelen

2021 | 01

ACHTER HET NEPNIEUWS: HET FENOMEEN NADER BEKEKEN

COLOFON

IP is samen met Informatie-professional.nl het onafhankelijke platform voor de informatiespecialist van vandaag en morgen. De lezers werken in de informatie-, bibliotheek-, archief- en erfgoedwereld.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (25ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatie-professional.nl.

redactie

Marjo Bakker, Maarten Brinkerink,
Wilbert Helmus, Dafne Jansen,
Vincent M.A. Janssen,
Evelien de Jonge, Leen Liefsoens,
Cindy Lammers (hoofdredacteur),
Matthijs van Otegem, Mirjam
Raaphorst, Vincent Robijn,
Eric Sieverts en Daniël de Vette

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl,
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer

Alex Alsemgeest, Mirjam Cuper,
Jos Damen, Anne van den Dool,
Thijs Grievink, Rob Feenstra,
Frank Huysmans, Bart Janssen,
Marja Kingma, Marijn Mostart,
Ida Niamat, Robin van Schijndel

abonnements

Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
Informatieprofessional.nl.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren
in blad of op de site:
Rajin Roopram, e-mail rajin.roopram
@informatieprofessional.nl,
tel. 06-15201724.

Het verlenen van toestemming
tot publicatie in dit tijdschrift
strekt zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

10

Achter het nepnieuws #1

In een serie van zes artikelen duikt Vincent M.A. Janssen, 'complotdenker-in-opleiding', in de wereld van misinformatie, fake news en aanverwante begrippen. Deel 1: nepnieuwsinflatie.

12

FAIR in de spotlight

De aandacht voor open en herbruikbare data groeit. Over de Nederlandse Dataprijs waar FAIR onderzoek wordt beloond en het vijfjarenplan van DANS.

16

UB in wording (1)

IP volgt de wording van de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam. Elk kwartaal wordt er een thema rondom de bouw belicht. In dit nummer: de aftrap.

RUBRIEKEN

04

Data in beeld

No One
is an Island

07

IP Lingo

Doembladeren

09

Column Frank Huysmans

Rumsfeldjes

26

KB Onder- zoekskroniek

Dieper
met Delpher

27

Gespot

Bestorming
Capitool
vastgelegd

22

Denk aan datakwaliteit

Met de toename aan digitale datastromen is het belangrijk om de organisatie van data goed aan te pakken. Thijs Grievink over drie misverstanden die de datakwaliteit vertroebelen.

18

Storytelling in Den Haag

De oudste en bijzonderste boeken van de Tweede Kamer kregen een nieuw onderkomen en doel: ze dienen nu als topic voor 'het verhaal van de organisatie'. Een kijkje achter het project.

24

GLAM, Wiki en online do(n'ts)

Nederlandse GLAM-instellingen willen zich graag digitaal openstellen. Wat komt daarbij kijken? Deel 5 gaat over wat je online beter *niet* kunt doen met je collectie (en wat dus wel).

0, 0, DEN HAAG

akkenzooi'. Zo beoordeelt Frank Huysmans in zijn column de informatiehuishouding van de overheid. Hij doelt daarmee op de toeslagenaffaire, maar er is natuurlijk meer aan de hand. Een aantal weken geleden had het *NOS Journaal* in zijn dertig minuten zendtijd drie items over informatie- en datadebacles bij overheidsorganisaties: de kinderopvangtoeslag, het datalek bij de GGD, en problemen bij de politie – daar zijn data en *crimefighting* blijkbaar niet gelukkig getrouwd. Geen ontwikkeling van de laatste maanden overigens, weet Roel Bekker, voormalig secretaris-generaal rijksoverheid en emeritus hoogleraar Arbeidsverhoudingen in de publieke sector. Hij schreef er vorig jaar een boek over: *Dat had niet zo moeten!*

Je zou bijna vergeten dat er ook positieve dingen uit Den Haag komen.

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

Zo nam de Tweede Kamer de Wet open overheid (Woo) aan, die overheden verplicht zo veel mogelijk informatie zo vroeg mogelijk openbaar te maken, en verscheen het rapport *Aandacht voor algoritmes*, waarmee de overheid haar eigen algoritmegebruik onder de loep neemt.

Bekker noemt als oorzaken van het ambtelijk falen het politieke systeem, bureaucratie, verkokering en 'gewoon stommiteiten'. November 2020 nog trapte de interne campagne *Goed bewaard* af, die ambtenaren bijspijskert over het omgaan met overheidsinformatie. Een vrolijkgekleurde druppel op een gloeiende plaat. Het gaat immers om iets veel groters, om de broodnodige cultuurverandering in een logge organisatie. Ga er maar aanstaan.

28

Buitenland

Britse webarchivering

30

Gelezen

Studie- en leesvoer voor IP'ers

32

Verenigingen

Beroepsverenigingsnieuws

34

Lifehacking

Digitaal prikbord

35

Favorieten

Ida Niamat

EMPATHIE VOOR AI

Een dans tussen mens en machine. *Powered by* een robotachtige, door algoritmes aangestuurde sculptuur. Kunst wordt uiteraard vaker gebruikt om de grenzen van wat technologisch kan en mag te exploreren, maar de makers van de voorstelling *No One is an Island* doen het wel heel fraai. Het zijn dan ook niet de minsten: Random International, Studio Wayne McGregor, Superblue en BMW i. 'Niemand is een eiland' slaat terug op de mensheid in verbondenheid; verbonden met elkaar, *dankzij* technologie, maar wellicht ook *met*? Is het bijvoorbeeld mogelijk om empathie te voelen voor een machine? De kijker van de voorstelling mag met dit gedachte-experiment aan de slag. Digitaal vooralsnog, maar de partijen hopen dit jaar – als corona meewerkt – ook live op te treden. <

Meer over
*No One is an
Island* lees je
op pagina 6.

Vervolg
van
pagina
4 - 5

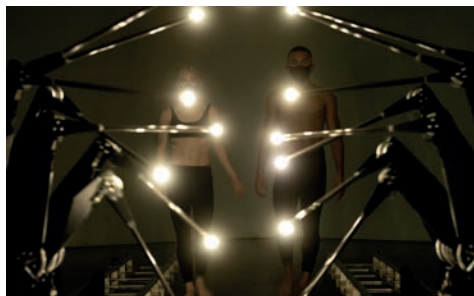
MENS EN MACHINE IN ALGORITMES VERBONDEN

Met de voorstelling *No One is an Island* 'onderzoeken' Random International, Studio Wayne McGregor, SuperBlue en BMW i hoe de mens omgaat met verbondenheid in een omgeving die steeds verder automatiseert en digitaliseert.

De vier partijen delen dezelfde passie voor 'het verleggen van grenzen en het verkennen van nieuwe gebieden', stellen ze: 'We worden allen geraakt door vragen over hoe toekomstige generaties zullen omgaan met geautomatiseerde en gedigitaliseerde processen, terwijl ze ook reductie en duurzaamheid omarmen.' Daarom werken de vier samen in *No One is an Island*; een toekomstgerichte reflectie op hoe de mens verbinding kan voelen met technologie.

Robotachtige sculptuur

Het middelpunt van de voorstelling is een robotachtige, door algoritmes aangestuurde sculptuur die experimenteert met de minimale hoeveelheid informatie die nodig is om een geanimeerde vorm als mens te herkennen en met de fundamentele impact die wordt gecreëerd door subtiele veranderingen in die informatie. In haar overgang van robot naar menselijke gelijkenis wordt de sculptuur begeleid door een live performance met dansers van Studio Wayne McGregor en muziek van Chihei Hatakeyama. Terwijl ze digitale lichtlijnen maken, bewegen de dansers zich tussen en rond de sculptuur en lijken ze ermee

te worstelen. Geen enkel onderdeel en geen enkele beweging vindt afzonderlijk plaats. Bij elke kleinste verandering golft het geheel mee, waarmee volgens de makers 'de relatie tussen mens en technologie verder wordt onderzocht, en het vermogen om je als mens in te leven in een machine of zelfs empathie ervoor te voelen'.

Vijftien lichtpunten

De sculptuur heeft vijftien robotarmen met lampen aan de uiteinden, een verwijzing naar Duits cognitief wetenschappelijk onderzoek waaruit blijkt dat er op het menselijk lichaam vijftien punten zijn die de minimale hoeveelheid visuele informatie geven die het brein nodig heeft om beweging als natuurlijk te registreren. 'Zelfs zonder hoofd, gezicht, armen of benen weet je bij het zien van deze punten – als ze verlicht zijn en in beweging – direct dat ze een mens vertegenwoordigen', aldus Hannes Koch van de beroemde art group Random International in *Galerie Magazine*.

De Living Archive van McGregor

De prijswinnende choreograaf Wayne McGregor is gefascineerd door technologie en deed al eerder projecten waarmee hij beide passies combineert. Zoals met Living Archive, een AI-gedreven choreografietaal die hij in samenwerking met Google Arts & Culture Lab ontwikkelde. De basis hiervoor is het archief van McGregor, met duizenden video's uit zijn 25-jarige carrière. De tool combineert originele bewegingen met die uit het archief en biedt dansliefhebbers de mogelijkheid om zelf een nieuwe move of choreografie te maken. De tool is te vinden op <https://artsexperiments.withgoogle.com/living-archive>.

De art group koos er bewust voor om de lichtpunten van de robotarmen steeds tussentijds te laten veranderen. 'Het ene moment heb je het gevoel dat je naar een persoon kijkt, het andere moment raak je gedesoriënteerd door het vertrouwde silhouet dat in het niets verdwijnt', verklaart Koch het doel. Zo vloeiën mens en machine in elkaar over. 'Toen onze hersenen zich vormden, waren er nog geen robots zoals nu, dus we hebben nooit geleerd onderscheid te maken tussen iets wat leeft en iets wat doet alsof het leeft. Nu bevinden we ons op een punt dat we machines kunnen maken die gedrag vertonen dat bijna niet te onderscheiden is van ons eigen gedrag. Er zijn veel onderzoeken over hoe je een robothond laat lopen, maar weinig onderzoeken over wat dat met je doet als je het ziet.'

Echt of simulatie?

Die menselijke reactie is onder andere wat de partijen achter de voorstelling drijft. Koch: '*No One is an Island* gaat over wat er gebeurt als we "gevoelens krijgen voor machines". Er zijn al genoeg voorbeelden van dementerenden of eenzame ouderen die met een robot praten, en in sommige gevallen hun hart erbij uitstorten. Maakt het dan uit of de ander het echt begrijpt en zich echt kan inleven? Of is simulatie voldoende?' De voorstelling is tot nu toe alleen te zien geweest via digitale media, en is gedeeld (en terug te vinden) op Instagram en Facebook via @randominternational, @studiowaynemcgregor, @superblue.art, @bmw, @bmwi en @bmwgroupculture. Dit jaar hopen de partijen ook live optredens te kunnen doen.

'BURGER STAAT ONVOLDOENDE CENTRAAL BIJ GEBRUIK ALGORITMES DOOR OVERHEID

De Algemene Rekenkamer stelt in het vorige maand verschenen rapport *Aandacht voor algoritmes* dat er bij het gebruik van algoritmes door de overheid betere kwaliteitscontroles en meer inzicht voor de burgers nodig zijn. Ook verdient het ethische aspect meer aandacht.

Het rapport maakt inzichtelijk voor welke processen algoritmes bij de rijksoverheid worden toegepast en wat de risico's daarvan zijn. Uitvoeringsinstanties als de Belastingdienst, de Sociale Verzekeringsbank en het UWV, maar bijvoorbeeld ook opsporingsdiensten, maken steeds meer gebruik van algoritmes bij bijvoorbeeld de toekenning van toeslagen en bij fraudebestrijding. De Rekenkamer inventariseerde het gebruik van 86 algoritmes bij onder meer ministeries en uitvoeringsinstanties.

vooroordelen bevat. Zo vonniste vorig jaar een rechter dat het door overheden voor uitkeringsdoelen gebruikte systeem Syri discriminerend werkt, waarop het gebruik ervan werd stopgezet.

Verder wijst de Rekenkamer erop dat de overheid bij de inzet van algoritmes afhankelijk kan worden van externe leveranciers (eigendomsrecht, verwerking persoonsgegevens). De overheid dient data voldoende te beveiligen (sabotage, spionage en criminaliteit voorkomen), beheer en onderhoud van algoritmes moeten op orde zijn.

Zorgen burgers serieus nemen

De Algemene Rekenkamer stelt vast dat bij algoritmes niet de burger, maar de overheid centraal staat. 'Ethische aspecten krijgen weinig aandacht. Daartoe behoren dat algoritmes niet discrimineren, dat ze rekening houden met de diversiteit van de bevolking en dat ze controleerbaar zijn door menselijke tussenkomst. Burgers moeten het gebruik en de werking van een algoritme kunnen begrijpen. Ook moeten zij weten waar zij terecht kunnen met vragen of bezwaren.'

Verkeerd gebruik van een dataverzameling kan volgens de Rekenkamer een discriminerende werking hebben als deze

Toetsingskader ontwikkeld

De Algemene Rekenkamer stelt vast dat de overheid nu nog vooral gebruikmaakt van eenvoudige algoritmes in processen voor bedrijfsvoering of dienstverlening. Volledig zelflerende algoritmes heeft zij niet aangetroffen. Een verantwoorde ontwikkeling naar complexere geautomatiseerde toepassingen vereist echter beter overzicht – dat hebben ministers nu niet, zo blijkt uit het onderzoek – en betere kwaliteitscontrole. Hiervoor heeft de Rekenkamer een toetsingskader ontwikkeld.

Het rapport is in te zien op de website van IP: <http://bit.ly/algoritmes-overheid>.

Rob Feenstra

Projectleider/consultant bij de Universitaire Bibliotheken Leiden; heeft als aandachtsgebieden bibliotheeksystemen en de digitale bibliotheek

Doembladeren

In mijn pogingen om deze rubriek zo actueel mogelijk te laten zijn, introduceer ik deze maand een woord dat tot vandaag nog niet bestond. Oké, ik geef toe dat *doembladeren* een letterlijke vertaling is van het Engelse *doomscrolling*, maar ook dat woord staat nog in de kinderschoenen.

Iedereen kent het wel: je hebt een raar kuchje, je gaat zoeken op internet en een halfuur later ben je ervan overtuigd dat je aan het begin staat van een pijnlijk en slepend ziekbed met fatale afloop. Doembladeren is het langdurig consumeren van slecht nieuws via sociale media, zodanig dat het een negatieve invloed heeft op je gemoedstoestand. Of, zoals ik ergens las, 'obsessively reading social media posts about how utterly fucked we are'.

Langdurig van bericht naar bericht surfen is natuurlijk niets nieuws, en zolang het gaat over de laatste ontwikkelingen rond *Wie is de Mol* of het liefdesleven van Marco Borsato is er weinig aan de hand. Maar wanneer we berichten met een negatieve inhoud tot ons nemen (waarbij ik ervan uitga dat u de amoureuze strapatsen van Marco Borsato niet als zodanig beoordeelt), treedt er een mechanisme in werking dat te vergelijken is met het *mean world syndrome*. Dit is het fenomeen dat mensen door het veelvuldig kijken naar gewelddadige televisieuitzendingen de wereld als gevaarlijker beoordelen dan die in werkelijkheid is. Door langdurig berichten te lezen over de coronacrisis, het meest gegoogelde woord van 2020, krijgen de doembladeraars zo veel slecht nieuws te zien dat er in hun beleevingswereld nauwelijks plaats meer is voor iets anders.

De oplossingen zijn even talrijk als eenvoudig: een timer op je smartphone zetten bijvoorbeeld, of een leuk boek lezen. Maar de efficiëntste oplossing is de app *Mind Leak*. Wanneer je te lang bezig bent op een sociaal medium, toont de app op het beeldscherm je eigen starende gezicht. Ik heb het voor u geprobeerd: nooit meer.

ARGUMENTCHECKING AI TEGEN FAKE NEWS EN DESINFORMATIE

De ISOC Nederland Make Media Great Working Group (MMGA) heeft de krachten gebundeld met twee UvA-onderzoekers voor de ontwikkeling van een AI-aangedreven argumentchecking tool. De samenwerking moet de gezamenlijke missie versterken om de toenemende hoeveelheid aan desinformatie en fake news te stoppen.

Factchecking is tegenwoordig een belangrijke journalistieke handeling, maar omvat niet alle aspecten van het *debunking* van misinformatie en fake news; het verifiëren van de argumenten zelf lijkt een noodzakelijk en fundamenteel onderdeel van het proces van informatiekwaliteitscontrole, zo stellen

wereld om misbruik van retorica te herkennen'.

Infocalypse ombuigen

Uiteindelijk zal het *information pollution shield* dat MMGA en het KRINO-team aan het ontwikkelen zijn 'mensen een systematische, filosofische bewaking bieden, die vooral nuttig kan zijn voor hun online nieuwsconsump-

tie en oriëntatie bij de verkiezingen, maar eveneens voor alle informatieve aspecten van het moderne leven'. De urgentie van het werken hieraan is dat de verspreiding van desinformatie en fake news de wereld steeds meer verdeelt en elke dag meer impact heeft op de maatschappij, menen beide partijen. Daarom hebben ze besloten tot samenwerking om 'een sterkere en veerkrachtige gemeenschap te helpen vormen en zo de trend naar een infocalypse om te buigen'.

NIEUW FINANCIERINGS- INSTRUMENT NWO VOOR OPEN SCIENCE

De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) heeft het Open Science Fund gelanceerd, een financieringsinstrument dat bedoeld is om open science een impuls te geven. Via het programma kunnen projecten financieel worden ondersteund op het brede terrein van open science, bijvoorbeeld projecten gericht op vernieuwende manieren van (open) publiceren, het delen van FAIR data of software, of projecten die bijdragen aan de cultuurverandering die nodig is. Het Open Science Fund staat open voor onderzoekers uit alle wetenschapsgebieden. In de eerste ronde is 1 miljoen euro beschikbaar voor projecten tot maximaal 50.000 euro. Toekenningen worden verwacht in de zomer van 2021.

DATASTRATEGIE AMSTERDAM: 'VERWIJDER-MIJN-DATA-KNOP'

De gemeente Amsterdam geeft in haar onlangs verschenen nieuwe Datastrategie aan nieuwe, duidelijke richtlijnen te willen voor bedrijven en overheden over het gebruik en opslaan van de data van en over Amsterdammers. Ook wil het stadsbestuur dat er meer open data beschikbaar worden gemaakt.

De gemeente stelt dat analyse van data in positieve zin kan worden ingezet, bijvoorbeeld om informatie te delen over waar het druk is in de stad, maar dat de voordelen niet ten koste mogen gaan van het recht op vrijheid en privacy. In de Datastrategie Am-

sterdam worden daarom voor 2021 en 2022 achttien acties genoemd met betrekking tot het opslaan en gebruik van data over Amsterdammers en over de stad door de gemeente zelf en door bedrijven. Deze acties moeten Amsterdammers meer zeggenschap geven over deze data en ervoor zorgen dat de beschikbare data op een effectieve manier en in het belang van de stad worden ingezet.

Het gaat dan over hoe Amsterdammers digitale gegevens waar geen wettelijke verplichting of noodzaak voor is, met één klik kunnen verwijderen. Bijvoorbeeld met een 'verwijder-mijn-data-knop'. Bovendien wil de gemeente dat bedrijven en organisaties die data verzamelen in de openbare ruimte, bijvoorbeeld via camera's of sensoren, dit gaan melden. Ook wijst ze erop dat sommige personen of groepen ondervertegenwoordigd zijn in de gemeentelijke datasets, wat gevolgen kan hebben voor hoe goed zij door de gemeente worden bediend, omdat hun situatie of behoeftes niet in de besluitvorming worden meegewogen. Een gespecialiseerd team gaat daarom komend jaar op zoek naar dit soort gaten in de data.

De Datastrategie is in te zien op de website van IP: <http://bit.ly/datastrategie-Amsterdam>.

Rumsfeldjes

Frank Huysmans

Bijzonder hoogleraar bibliotheekwetenschap aan de UvA en zelfstandig onderzoeker en adviseur bij WareKennis

‘De informatie-huishouding is een dusdanige takkenzooi dat vijftig procent een wel heel ruime schatting is van wat bewindspersonen nog aan documenten boven tafel kunnen krijgen’

‘Zoals we weten zijn er *known knowns*: er zijn dingen waarvan we weten dat we ze weten. Verder weten we dat er *known unknowns* zijn. Dat wil zeggen dat we van sommige dingen weten dat we ze niet weten. Maar er zijn ook *unknown unknowns* – dingen waarvan we niet weten dat we ze niet weten.’

Was getekend: Donald Rumsfeld, minister van Defensie. We schrijven 12 februari 2002. Tijdens een persconferentie in het Pentagon doen journalisten verwoede pogingen om uit Rumsfelds mond op te tekenen dat Saddam Hoessein

massavernietigingswapens aan terroristen geeft. ‘We willen niets liever dan dat opschrijven, excellentie, maar heeft u daar bewijs voor? Want we horen ook berichten dat er geen bewijs is.’

‘Tja,’ schampt de *Secretary of Defense*, ‘berichten dat iets niet is gebeurd vind ik altijd interessant.’ Waarna het exposé volgt over de *knowns* en de *unknowns*.

Het journaal is even uit het veld geslagen door deze plots geëtaleerde kentheoretische twijfel. ‘Be-doelt u dat dit een *unknown unknown* is?’, probeert een van hen nog. Waarna Rumsfeld de genadeklap uitdeelt: ‘Ik had ook kunnen zeggen dat als er geen bewijs is, dat niet bewijst dat die wapens er niet zijn. *Absence of evidence is not evidence of absence*.’

Met deze hogeschoolretoriek was een rookgordijn gelegd dat pas optrok toen Irak allang in de pan gehakt, Saddam geëxecuteerd en het land in burgeroorlog was. In zijn memoires getiteld *Known and Unknown* legde ‘Rummy’ uit wat hij eigenlijk had bedoeld: dat gezagsdragers niet de luxe hebben om op hun handen te gaan zitten tot alle informatie

compleet is. Dat die massavernietigingswapens er niet waren, betekent dus niet dat we de wereld hebben voorgelogen. We hadden het gewoon mis.

Toen premier Rutte de eerste coronalockdown afkondigde met de woorden ‘we moeten met vijftig procent van de informatie honderd procent van de besluiten nemen’, dacht ik: hee, een Rumsfeldje! En ik moest er laatst weer aan denken toen het kabinet Rutte-III aftrad. Tijdens de verhoren over de kinderopvangtoeslag in het najaar bleek de informatiehuishouding in de ministeries een dusdanige takkenzooi dat vijftig procent een wel heel ruime schatting is van wat bewindspersonen nog aan relevante documenten boven tafel kunnen krijgen. De Kamer, de pers en de getroffen burgers moeten dan vaak nog eens maanden wachten tot alle scherpe kantjes zijn weggelakt.

Niet eerder in de geschiedenis van intelligent leven zal in een onderzoeksrapport zo veel aandacht zijn besteed aan wat de onderzoekers niet boven tafel hebben kunnen krijgen als in het rapport *Ongekend onrecht* – Rumsfeldje! – van de commissie-Van Dam. (Nou ja, van intelligent leven *op deze planeet* dan. Laten we de echte *unknown unknowns* erbuiten laten.)

De coalitie schrok daar zo van dat ze als laatste beleidsdaad ineens honderden miljoenen vrijmaakte voor informatiehuishouding en actieve openbaarmaking. Een ongekend bedrag voor de aanpak van een overbekend probleem. <

NEPNIEUWS-INFLATIE

Er is geen tekort aan meningen over 'complotdenkers', 'coronawappies' en 'antivaxxers'. Maar weten we genoeg over nepnieuws om hen te begrijpen? In deze nieuwe serie duiken we dieper in de wereld van nepnieuws.

Vincent M.A. Janssen
Redacteur van IP
en complotdenker-in-opleiding

Deel 1: NEPNIEUWSINFLATIE

Deel 2: HET MEDIADIET

Deel 3: DE ECHOKAMER

Deel 4: DE GELOOFSCRISIS

Deel 5: PLEISTERS EN REMEDIES

Deel 6: EN NU?

Deel 2 zal verschijnen in IP #3 van dit jaar.

'We hebben zo veel met het woord gestrooid, met name om alle "foute" vormen van informatie mee te duiden, dat het zijn betekenis verliest'

De afgelopen feestdagen waren onvergetelijk. Niet vanwege de lockdown, maar vanwege het pijnlijke besef dat nepnieuws geen typisch Amerikaans probleem meer is. Als ik de hoofden tel aan de Zoom-dinertafel, halen we de dekingsgraad voor de coronavaccinaties nooit. Terwijl ik diezelfde maand nog sprak over nepnieuws tijdens het KNVI-event *SmarthumanityTV*, viel ik angstvallig stil toen familieleden grondwettelijke bezwaren uit de hoge nepnieuwshoed toverden waarom zij geen mondkapjes hoeven te dragen of een prik hoeven te gaan halen. Ik realiseerde me dat een discussie hierover geen zin had. Ze waren overtuigd van hun eigen gelijk, en hun hele mediadiet beaamt dit gelijk. En belangrijker: ik had geen idee hoe dat mediadiet eruitzag, juist omdat ik me altijd zo verweerde tegen nepnieuws. Volgens diezelfde familieleden zijn mensen zoals ik 'niet wakker', 'sheeple' en 'de onwetende zaligen'. Ik besloot daarom een poging te doen om hen te begrijpen en mezelf onder te dompelen in hun wereld. Mijn eerste bevinding? De term 'nepnieuws' is nutteloos.

Voetbal

Nog geen vijf jaar geleden stond mijn teller van de keren dat ik het woord gebruikte op nul. Daar kwam eind 2016 een einde aan. Tijdens de Amerikaanse presidentsverkiezingen destijds deed de term zijn definitieve intrede. Niet alleen bij mij, maar wereldwijd. In *Google Trends* is de toename eenvoudig te herleiden naar oktober dat jaar, vlak voordat de Amerikaan naar de stembus ging. Sindsdien is het woord (ook als belediging of verwijt) gemeengoed geworden, en daarmee ook het stigma over de mensen die het lezen. Een meerderheid in Nederland houdt zich daarom verre van nepnieuws. Niet gek, dat werd immers met talloze overheids campagnes, lesprogramma's en mediaberichten sterk aanbevolen. Maar die boodschap landde niet bij iedereen. Het resultaat is een verdere polarisatie, ook tussen mijn familie en mij. Ik zette mezelf – als lezer van 'echt nieuws' – lijnrecht tegenover de lezers van het 'neppe nieuws'. Door die afstand is het lastig om de belevingswereld van de complotdenker te begrijpen; het is alsof je over voetbal praat zonder ooit een wedstrijd te

hebben gezien. Mijn eerste stap was het ontleden van wat ik denk dat nepnieuws is.

Containerbegrip

De term suggereert dat er een duidelijke scheiding is tussen nieuws dat juist en onjuist is. Hoewel dit in essentie nog steeds klopt, wordt er ook een onderscheid gemaakt in de intentie van de onjuistheid. Lieg ik bewust of zuig ik een nieuwsstukje uit mijn duim? Dan valt dat onder desinformatie. Maak ik per ongeluk een foutje? Dan noemen we dat misinformatie. Maar het bleef niet bij deze categorieën. Inmiddels wordt er ook – onder andere door Europese instellingen zoals de European Association for Viewers Interests (EAVI) – onderscheid gemaakt in motivatie. Pseudowetenschap, clickbait en satire zijn slechts een paar van de vele types van nepnieuws. Tegenwoordig moeten we daar ook nog deepfakes bij rekenen en worden in de media zelfs hacks en nepnieuws door elkaar gebruikt. Het is een containerbegrip geworden. We hebben zo veel met het woord gestrooid, met name om alle ‘foute’ vormen van informatie mee te duiden, dat het zijn betekenis aan het verliezen is. En daarmee zijn functie.

Wijzen met het vingertje

Iets nepnieuws noemen heeft al lang niet meer uitsluitend te maken met de feitelijke (on)juistheden in het nieuws. Ik moet nu zelfs uitleggen aan mijn familieleden dat vooringenomenheid en verdienmodellen een even grote rol spelen. Een ingewikkeld verhaal, waarbij het steeds begrijpelijker wordt dat mensen halverwege afhaken. Al helemaal als je probeert uit te leggen dat het geen opzichzelfstaand fenomeen is. De intentie en motivatie van nepnieuwmakers is slechts een factor. Ondersubsidiëring van de journalistiek, het gebrek aan innovatiekracht in de traditionele media, de opkomst van open sociale platformen, het gebrek aan regulatie van overheden en het achterlopen van wetgeving geven allemaal zuurstof aan nepnieuws. Wijzen met het vingertje naar mensen die nepnieuws lezen – iets wat ik al te graag deed – is een schijnoplossing. Het geeft vooral de wijzer een voldaan gevoel, maar het doet niets af

‘De complexiteit van het fenomeen nepnieuws blijkt wel uit de ineffectiviteit van factchecks’

‘Ik geef de algoritmes de vrije loop om de komende maanden mijn digitale beleving te transformeren tot die van een complotdenker’

aan de onderliggende problemen waardoor nepnieuws kan ontstaan en gedijen.

Transcripties Trump

Een van die vingerwijzende oplossingen is de factcheck. Daarmee proberen gevestigde journalisten een tegengeluid te geven aan onjuistheden. De complexiteit van het fenomeen nepnieuws blijkt wel uit de ineffectiviteit van deze checks. Niet alleen verschijnen factchecks vooral in de mainstream media (die veel lezers van nepnieuws niet lezen of kunnen lezen), er zit ook de aanname in dat de waarheid per definitie onjuistheden rechtzet. De term ‘nepnieuws’ suggereert immers dat in zijn antithese ‘echt nieuws’ de oplossing ligt. De eerste impeachment-poging van Donald Trump was een duidelijk voorbeeld dat deze vlieger zelden opgaat. Iedereen had daar toegang tot dezelfde informatie, namelijk de transcripties van telefoongesprekken gevoerd door Trump. Strafbare feiten waren daar duidelijk hoorbaar. Toch deed dit weinig om nepnieuws erover tegen te gaan. Sterker nog, de transcripties werden zelden gelezen door de conservatieve Amerikaanse burger.

Op reis

Omdat we niet erop kunnen vertrouwen dat de aanwezigheid van juiste informatie en de veroordeling van complotdenkers nepnieuws de wereld uit helpen, gooien we het over een andere boeg. Hoe? Door het mediadiet aan te nemen van een complotdenker. Inmiddels volg ik talloze websites als VirusWaarheid, FrontNieuws en NaturalNews, luister ik naar Lange Frans-podcasts en ben ik lid van Facebookpagina's vol hoofdletters, zoals EEN AANSLAG OP MENS, DIER EN AARDE, CHEMTRAILS EN NANO ULTRAFIJNSTOF. Ik geef de algoritmes van Facebook en Google de vrije loop om de komende maanden mijn digitale beleving te transformeren tot die van een complotdenker. Ik ga op reis naar echokamers, geloofs-crisis en complotten. Pas dan kunnen we op een zinvolle manier leren omgaan met nepnieuws in de toekomst. En wellicht kunnen we dan een beter gesprek voeren met complotdenkende familieleden komende kerst. Deze serie is mijn reisverslag. Ga je met me mee? <

Uitreiking Dataprijzen en toekomstplannen

FAIR in de spotlight

De aandacht groeit voor data die gemakkelijk vindbaar, toegankelijk, uitwisselbaar en herbruikbaar zijn. Ook tijdens de uitreiking van de Nederlandse Dataprijs stond dit FAIR-principe centraal. Welke initiatieven vielen daar in de prijzen en wat zegt hun bestaan over de stand van FAIR data? En hoe kijkt DANS naar deze ontwikkelingen?

Anne van den Dool

Tektschrijver, auteur
en cultureel journalist

Jaarlijks reikt Research Data Netherlands (RDNL) de Nederlandse Dataprijs uit aan een onderzoeker of onderzoeksgroep die data beschikbaar maakt voor aanvullend of nieuw onderzoek, en die op die manier extra bijdraagt aan de ontwikkeling van de wetenschap. Eind vorig jaar werd deze prijs voor de zesde keer overhandigd, traditiegetrouw op het

partnerevenement Together We Share, dat ditmaal uiteraard in een online vorm was gegoten.

Tijdens deze avond werden drie open en inspirerende datasets uit verschillende disciplines beloond met een bedrag van 5000 euro en een sculptuur. In de categorie *sociale en geesteswetenschappen* viel een dataset met ruim honderd-duizend artikelen uit veertien verschil-

lende Nederlandse krantentitels uit de zeventiende eeuw in de prijzen. Winnaars in de categorie *exacte en technische wetenschappen* waren de mannen en vrouwen achter STORM, een dataset waarmee het ontstaan van tropische cyclonen in kaart is gebracht. In de categorie *medisch en levenswetenschappen* ging de eer naar de makers van CoronaWatchNL, die zich sinds de opkomst van het coronavirus inzetten om de data die het RIVM en ziekenhuizen over het virus ter beschikking hebben voor iedereen toegankelijk te maken.

De makers ontvingen hun prijzen van juryvoorzitter prof. dr. Karel Luyben, voormalig rector magnificus van de TU Delft en Nationaal Coördinator Open Science, die samen met zijn medejuryleden de winnaars uit 44 inzendingen had gekozen. Daarnaast ontvingen de

‘De Dataprijs voor onze zeventiende-eeuwse krantenset is een geweldige erkenning van de waarde van citizen science’

makers van drie datasets ter aanmoediging een geldbedrag van 1000 euro om hun data nog toegankelijker te maken voor verder onderzoek (zie kader).

Oudste kranten van Nederland

De Nederlandse Dataprijs in de categorie *sociale en geesteswetenschappen* ging naar het Instituut voor de Nederlandse Taal (INT), de Koninklijke Bibliotheek (KB) en het Meertens Instituut, die met hulp van een grote groep vrijwilligers een zeventiende-eeuwse krantenset transcribeerden. In deze dataset zijn de oudste kranten te vinden die het Nederlandse taalgebied kent: ze stammen uit de periode 1618-1700. Dat maakt ze meteen tot ingewikkelde documenten om gemakkelijk te doorzoeken. De ouderdom van de tekst en de veelheid aan verschillende lettertypes, die met hun gotische karakter

voor het menselijk oog van vandaag de dag niet altijd even gemakkelijk meer leesbaar zijn, zorgen ervoor dat de teksten niet snel door hedendaagse computersystemen worden herkend. Gelukkig schoten ruim tweehonderd vrijwilligers te hulp. In een tijdsbestek van vijf jaar tikten zij circa 120.000 artikelen uit ruim 6000 kranten over en creëerden zo een full-text doorzoekbaar onderzoekscorpus dat zo’n twintig miljoen woorden rijk is. Natuurlijk staan deze teksten sindsdien niet op een harde schijf te ‘verstoffen’: sinds mei 2020 kunnen de oudste kranten van Nederland via Delpher door het grote publiek worden uitgeplozen.

Overtikken

De overtikactie maakte onderdeel uit van een crowdsourcingsproject dat was opgezet door het INT, de KB en

het Meertens Instituut, en dat onder leiding stond van Nicoline van der Sijs, die ook onder meer aan de wieg stond van de online etymologiebank. Eerder werd haar al de Prijs voor de Geesteswetenschappen van het Prins Bernhard Cultuurfonds toegekend, evenals de ANV-Visser Neerlandia-prijs voor het toegankelijk maken van historische teksten, waaronder verschillende Bijbelvertalingen en de Collectie Nederlandse Scheepspost. Dit project paste dus perfect in haar straatje.

De jury roemde het project om de publieke toegankelijkheid van de data, die bovendien bruikbaar zijn voor onderzoekers uit allerlei disciplines. De juryleden zien legio toepassingen voor de data, en beschouwen de inzet van zo'n grote groep vrijwilligers als een teken dat het project aan de slag is gegaan met een collectie 'die iedereen raakt'.

'Een geweldige erkenning van het maatschappelijk belang en de waarde van *citizen science* als bijdrage aan wetenschappelijk onderzoek', noemde de taalkundige en etymoloog de ontvangst van de prijs. Daarmee wees ze tevens alvast vooruit naar de vervolgstappen die het INT, de KB en het Meertens Instituut van plan zijn te ondernemen. De drie partijen willen het gewonnen geldbedrag gebruiken om de data via een vervolgproject nog verder te ontsluiten, waarbij ze zich richten op het vergaren van inzicht in het reilen en zeilen van de stad Amsterdam ruim tweehonderd jaar geleden.

'Niet eerder waren er gegevens beschikbaar die op wereldwijde schaal de kans op het ontstaan van tropische cyclonen in kaart brengen'

'Data, en in het bijzonder FAIR data, spelen een sleutelrol bij de inperking van het coronavirus'

De vrijwilligers zijn dus nog niet klaar: zij zullen de vraag krijgen alle Amsterdamse locaties – zoals straten, kroegen en markten – die in de zeventiende-eeuwse krantenartikelen ter sprake komen boven tafel te krijgen en te koppelen aan de plattegrond van de hoofdstad. Zo ontstaat, hopen de initiatief-

nemers, een digitale kaart waarop de hotspots van het Amsterdamse leven in de zeventiende eeuw zichtbaar worden.

Tropische cyclonen

Binnen de categorie *exacte en technische wetenschappen* viel de eer te beurt aan dataset STORM, die tienduizend jaar aan synthetische tropische cycloonsporen samenbrengt. Verrassend genoeg gaat het hierbij niet om cyclonen die daadwerkelijk zijn ontstaan, maar juist om varianten die theoretisch mogelijk zijn, maar nog nooit zijn voorgekomen. Toch zijn deze gegevens wel degelijk van belang: de data kunnen worden gebruikt om het risico op een tropische cycloon te berekenen in regio's die daar vatbaar voor zijn, met name aan de kust, zodat daar beter kan worden geanticipeerd op een dergelijk gevaar.

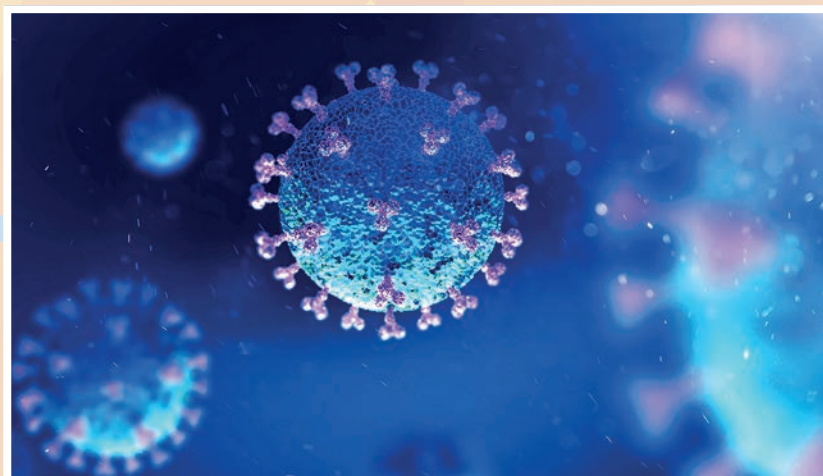
De dataset is publiekelijk toeganke-

lijk, en is daarmee de eerste in zijn soort: niet eerder waren er gegevens beschikbaar die op wereldwijde schaal de kans op het ontstaan van tropische cyclonen in kaart brengen. Daarmee is deze dataset met name van belang voor risico-analisten, onderzoekers en beleidsmakers.

De jury prees de makers van STORM om de stabiele omgeving waarin de data zich bevinden, de open toegankelijkheid van deze informatie en de nieuwe onderzoeksmogelijkheden die de gegevens met zich meebrengen. Nadia Bloemendaal, onderzoeker bij het Instituut voor Milieukunde aan de Vrije Universiteit van Amsterdam, die aan de wieg stond van de dataset, liet weten dat het prijzengeld zal worden besteed aan 'een interactieve website waarop we het risico van een tropische cycloon op elke plaats ter wereld kunnen visualiseren'.

Coronaonderzoek

In de categorie *medisch en levenswetenschappen* viel Jonathan de Bruin met zijn project CoronaWatchNL in de prijzen. De Bruin, research engineer bij de centrale IT-afdeling van de Universiteit Utrecht, begon al bij de opkomst van het coronavirus in Nederland bijna een jaar geleden met het verzamelen van data over het virus en de bijbehorende infecties en sterfgevallen. Hij ontving die informatie van het RIVM en van ziekenhuizen, om deze vervolgens beschikbaar te stellen volgens de FAIR-principes: *Findable*, *Accessible*, *Interoperable* en *Reusable*. Hierdoor zijn deze data openlijk toegankelijk en

herbruikbaar voor iedereen die zelf onderzoek wil doen naar het coronavirus. 'Data, en in het bijzonder FAIR data, spelen een sleutelrol bij de inperking van het coronavirus', liet De Bruin eerder aan de Universiteit Utrecht weten. 'Wij dragen hier met het publiceren van deze dataset graag aan bij.' De Bruin ziet de prijs als een aanmoediging om zich ook in de toekomst te blijven inzetten voor het beschikbaar maken van datasets, bijvoorbeeld bij snel opkomende infectieziekten en natuurrampen. 'We hebben bij dit project gezien dat dit extra uitdagingen met zich meebrengt, zoals het ons aanpassen aan definitiewijzigingen en het aansturen van onvermoeibare vrijwilligers. Deze ervaringen zullen in de toekomst hopelijk worden gebruikt om transparant onderzoek te kunnen publiceren op een moment dat de tijd dringt.'

DANS: toekomst voor open science

De aandacht voor FAIR data zal niet snel vervliegen, voorspelt ook DANS, het nationale expertisecentrum en repository voor onderzoeksdata, dat tevens onderdeel uitmaakt van RDNL. Het vijfjarenplan van DANS, dat onderzoekers helpt hun data beschikbaar te maken voor hergebruik, staat geheel in het teken van deze principes, die in steeds meer onderzoeksvelden in opkomst zijn. Het instituut, een samenwerking tussen de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), wil de komende jaren open science optimaal faciliteren.

Daartoe zal DANS nog steviger inzetten op het bevorderen van hergebruik van onderzoeksdata. Daarmee gaat hopelijk ook de kwaliteit van de wetenschap omhoog: door FAIR data wordt onderzoek tenslotte beter controleerbaar en herhaalbaar, en leidt het hergebruik van informatie tot meer efficiëntie en snellere nieuwe ontdekkingen.

Toch valt er nog heel wat werk te verrichten. Veel datasets zitten nog op lokale servers en schijven, waar ze ontoegankelijk zijn voor toekomstig voortbordurend onderzoek. Om die data boven tafel te krijgen moet meer

worden geïnvesteerd, samengewerkt en afgestemd. De oprichting van het Nationaal Programma Open Science is daarin een eerste stap.

Om nog meer meters te kunnen maken richt DANS zich de komende vijf jaar op drie manieren om een effectieve bijdrage te leveren aan een onderzoekswereld waarin de FAIR-principes zo veel mogelijk worden gehandhaafd. Allereerst zal DANS zijn pakket aan expertservices uitbreiden en vernieuwen, onder meer door onderzoekers en data-analisten te trainen. Ditzelfde geldt voor de datadiensten die DANS in de nabije toekomst wil aanbieden, en die voor datasets in allerlei soorten en maten beschikbaar moeten zijn. Tot slot zal DANS de komende jaren meer investeren in samenwerking en afstemming. Een FAIR datalandschap creëren vereist tenslotte een gezamenlijke aanpak. Zo kunnen datasets uit verschillende onderzoeksdisciplines binnenkort hopelijk met elkaar worden verbonden.

Gemeenschappelijk kennisfundament

Dat zijn stuk voor stuk uitdagende maar desalniettemin logische stappen, ziet Henk Wals, sinds april vorig jaar directeur van DANS. De sociaal-economisch historicus ziet het belang van een 'gemeenschappelijk kennisfundament', liet hij bij de presentatie van het programma voor de komende jaren weten: er moet meer duidelijk worden over de omvang, kwaliteit en

**Henk Wals:
'Er moet
meer
duidelijk
worden over
de omvang,
kwaliteit en
locatie van
Nederlandse
datasets'**

locatie van Nederlandse datasets. Ook beschouwt Wals het beter opleiden van onderzoekers op dit gebied als een van de belangrijkste taken van DANS. Verder wordt juridische ondersteuning bij de omgang met data in relatie tot privacywetgeving een steeds belangrijker vraagstuk.

Om dit alles te bereiken is focus nodig. Daarom stopt DANS met eigen academisch onderzoek en met subsidies voor kleine dataprojecten. Deelname aan het wetenschappelijke *Research Data Journal* wordt overgedragen aan uitgever Brill. Ook NARCIS, de dienst voor onderzoeksinformatie die DANS tot voor kort draaiende hield, zal binnen de kortste keren overbodig worden door initiatieven van andere partijen, zo verwacht Wals.

In plaats daarvan zal DANS zich de komende jaren richten op het in toenemende mate FAIR maken van onderzoeksdata. De organisatie mag zich daarbij gesteund weten door de grote vraag naar expertise op dit gebied, nu steeds meer onderzoeksvelden het belang voelen van vindbare, toegankelijke, uitwisselbare en herbruikbare data. <

Aanmoedigingsprijzen

De aanmoedigingsprijzen van de Nederlandse Dataprijs werden uitgereikt aan het MyMovez Project van de Radboud Universiteit Nijmegen, de Orchid Flowers-dataset van de Universiteit Twente en het project SPI-BIRDS van het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO) van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW). In het eerste project werd drie jaar lang het gezondheidsgedrag van adolescenten onderzocht, onder meer op het gebied van voeding, mediagebruik en lichaamsbeweging, in combinatie met hun sociale netwerken. De Universiteit Twente bracht met haar orchideeënproject meer dan zeventien duizend afbeeldingen van ruim 150 soorten van de bloem samen die werden voorzien van de specifieke kenmerken van iedere soort. Hierdoor kan de dataset worden gebruikt voor verschillende typen classificaties. Het NIOO richtte zich op het beschikbaar maken van data over populaties van broedende vogels, die stuk voor stuk gemerkt zijn.

Vakblad *IP* volgt de wording van de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam. Eens per kwartaal zal er een thema rondom de bouw van deze nieuw te ontwikkelen UB worden belicht. In dit nummer: de aftrap.

Het Klik Fotografie

Bouwen aan een 'BRUG naar de SAMENLEVING'

Project: nieuwe Universiteitsbibliotheek UvA

Gestart in: september 2019

Einddatum: ergens in 2023

Aantal dagen tot oplevering: circa 1200

Gedaan tot dusver: nieuwe fundering gebouw, ontgraven voor kelder

Architect: MVSA Architects en Architectenbureau J. van Stigt

De komst van een nieuwe Universiteitsbibliotheek in Amsterdam is een feit. Na jaren van discussie en bezwaarprocedures werd in september 2019 de eerste paal geslagen. Na de opening van deze UB op het Universiteitskwartier, naar verwachting in 2023, zullen de bibliotheek P.C. Hoofthuis en de oude UB op het Singel hun deuren sluiten. Het Universiteitskwartier zal dienstdoen als een van de vier campussen van de Universiteit van Amsterdam (UvA).

Het Universiteitskwartier moet met de nieuwe UB, met kennisinstituut en museum het Allard Pierson en met de Faculteit der Geesteswetenschappen en de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) fungeren als dé plek van kennis en cultuur. Het

Robin van Schijndel
Sectorhoofd Campus-
diensten Universiteits-
bibliotheek Amsterdam

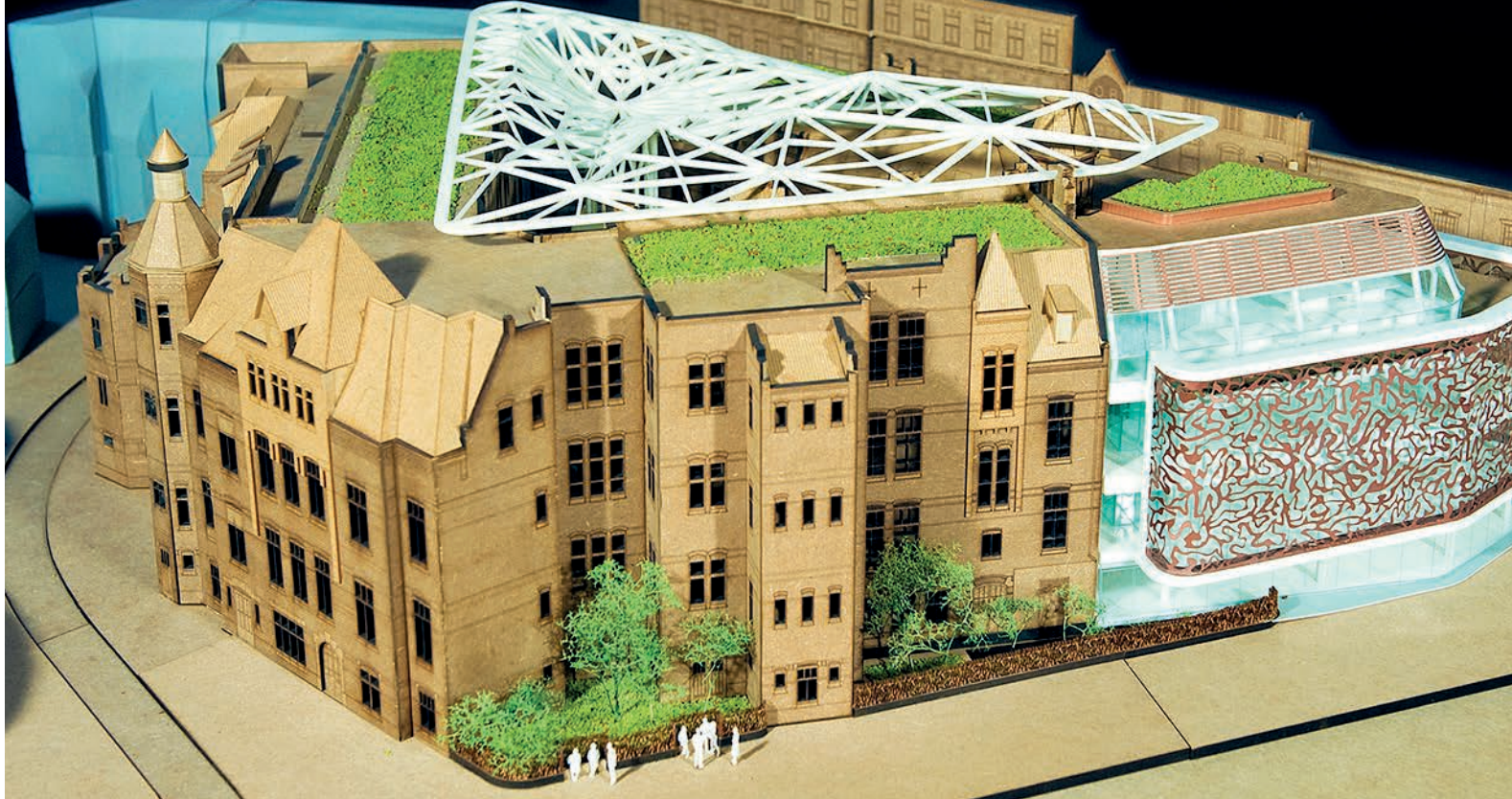
MVSA Architects

is ook de plaats waar de UvA – als Athenaeum Illustre – in 1632 begon.

Bouwkundige precisie

In het historische hart van Amsterdam vindt momenteel de renovatie plaats van het voormalige Binnengasthuis. Samen met een deel nieuwbouw vormt dit straks het gebouw van de nieuwe bibliotheek. Na jarenlange bezwaar-

procedures van omwonenden en belanghebbenden is het Binnengasthuis, bestaand uit het voormalige Zusterhuis en de Tweede Chirurgische Kliniek, in 2001 tot rijksmonument verklaard. De afdeling Monumenten en Archeologie van de gemeente Amsterdam stelt daarvoor eisen aan de renovatie. So- wieso is bouwen in het historische centrum van de hoofdstad complex.

De renovatie en verbouw van het monumentale pand vereisen bouwkundige precisie van alle betrokkenen. Daarnaast steekt de UvA veel energie in de samenwerking met gemeente en omwonenden. Een lange aanloop dus naar wat straks een unieke bibliotheek op een historische plek moet zijn.

Inspirerende ontmoetingsplek

De binnentuin van het voormalige Zusterhuis en de Tweede Chirurgische Kliniek krijgt een overkapping van glas en wordt daarmee een gigantisch, deels verdiept, atrium in de bibliotheek. Dit biedt samen met de verdiepte vloer en de kelder extra veel ruimte; de biblio-

theek heeft straks een vloeroppervlak van zo'n 14.000 vierkante meter. Het plaatsen van een nieuwe fundering onder het gebouw en het ontgraven voor de kelder zijn inmiddels gedaan. De kelder wordt nu afgebouwd, en na de zomer start de aannemer met het bovengrondse deel.

Het ontwerp en de inrichting van de UB zijn afgestemd op de behoeftes van studenten, onderzoekers, docenten en medewerkers. Zo komen er veel verschillende studieplekken en werk- en onderwijsruimtes in het gebouw. De nieuwe UB wil een ontmoetingsplek worden voor studeren, onderzoeken en werken. Ze moet daarmee fungeren

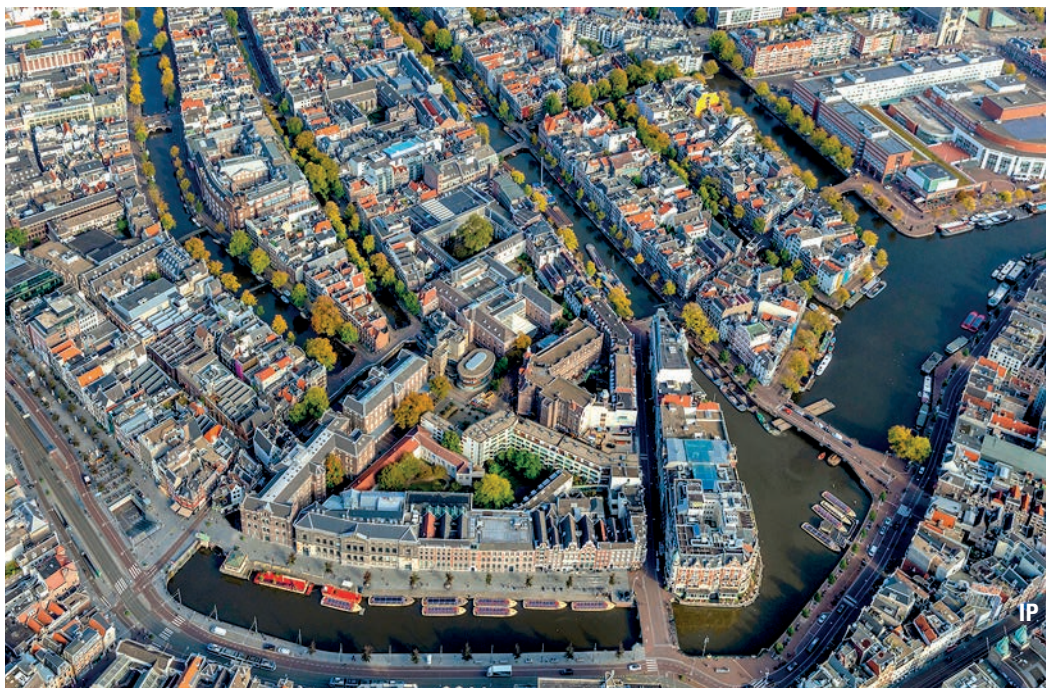
'Op de planken van de nieuwe UB komt zeven kilometer boeken van de geesteswetenschappelijke collectie van de UvA te staan'

als een belangrijke spil binnen de UvA. Met het ontwerp van het gebouw – het atrium waar evenementen en tentoonstellingen mogelijk zijn – en de unieke plek in de binnenstad wil de UB bovendien een brug slaan tussen universiteit en samenleving.

Onderzoek en kennisdeling faciliteren

Omdat het Binnengasthuis een rijksmonument is, moeten bestaande ruimtes veelal worden gehandhaafd. Dit betekent dat de originele muren moeten blijven staan en monumentale details zo goed mogelijk bewaard moeten blijven. Een mooie opdracht voor de architect om deze ruimtes zo te ontwerpen dat ze voldoen aan de moderne eisen en tegelijkertijd recht doen aan de historie van het gebouw en de plek. Zo zullen de voormalige ziekenzalen worden verbouwd tot sfeervolle leeszalen met boekenwanden tot aan het plafond. Op de planken van de nieuwe UB komt zeven kilometer boeken van de geesteswetenschappelijke collectie van de UvA te staan. De erfgoedcollecties van de universiteit bevinden zich in het Allard Pierson, net om de hoek. Met deze twee bijzondere voorzieningen van de UvA hoopt de UB onderzoek en kennisdeling nog beter te kunnen faciliteren. <

Deel 2 van deze serie verschijnt in IP #4 van dit jaar.

Een historische boeken-collectie die uitnodigt tot het vertellen van het verhaal van de organisatie. Die twee eeuwen parlementaire geschiedenis tastbaar maakt voor bezoekers. Het is de uitkomst van een meerjarig project, waarmee de oudste en bijzonderste boeken van de Tweede Kamer zijn samengebracht in een stemmige negentiende-eeuwse bibliotheek. Een kijkje achter de schappen.

Foto's: Alex Alsemgeest

Alex Alsemgeest

Boekhistoricus
en erfgoed specialist

Historische boekencollectie Storytelling

In het voorjaar van 2018 stond de bibliotheek van de Tweede Kamer vol in de belangstelling van de landelijke media. Achter een vierdelige set van Karl Marx' *Das Kapital* was een eerste druk van Adam Smith's *The Wealth of Nations* uit 1776 gevonden. Een peperduur boek, een sterk verhaal, en dat in het hart van politiek Den Haag – veel meer is er niet nodig om het nieuws te halen. Wat in de reportages nauwelijks ter sprake kwam, was dat de vondst geen toevallige ontdekking op een maandagochtend was, maar het resultaat van een systematisch opgezet project om de historische boekencollectie van de Tweede Kamer te inventariseren, te conserveren en te beschrijven. Het uiteindelijke doel

was om een erfgoedcollectie samen te stellen die voor alle bezoekers van de Tweede Kamer zichtbaar zou zijn en die voor tentoonstellingen en educatie zou kunnen worden ingezet. Tweënhalf jaar later is de projectfase afgerond en staat de collectie te pronken in de Handelingenkamer.

Parlementaire informatievoorziening

In de Tweede Kamer wordt de informatievoorziening aan Kamerleden, fracties, commissies en ambtelijke diensten verzorgd door de Dienst Informatie en Archief (DIA). Hiervoor kunnen zij terugvallen op een breed scala aan zoekmiddelen, databases, papieren en digitale bronnen op het gebied van staatsrecht en politiek. Daarnaast is er

'Het komt niet voor dat een Kamerlid het Dagverhaal van de Nationale Vergadering uit de late achttiende eeuw erbij pakt om zich voor te bereiden op een debat'

een historische collectie, met wortels in de vroege negentiende eeuw. De DIA is verantwoordelijk voor het beheer van deze collectie, maar gevoelsmatig staat het werk in een erfgoedbibliotheek enigszins af van het ondersteunen van de dagelijkse politieke praktijk. Alle boeken zijn op verzoek in te zien, maar het komt niet voor dat een Kamerlid het *Dagverhaal van de Nationale Vergadering* uit de late achttiende eeuw erbij pakt om zich voor te bereiden op een debat.

Snel groeiende collectie

De bibliotheek van de Tweede Kamer is kort na 1815 ontstaan als een werkbibliotheek op de griffie. In de beginjaren werd er niet actief gecollecteerd.

Links: *The Wealth of Nations* uit 1776, rechts: de Pronkcollectie.

als pronk- en praatstuk in de **Tweede Kamer**

De bibliotheek groeide geleidelijk dankzij binnengekomen geschenken, waarvan steeds keurig melding werd gemaakt in de verslagen van de Tweede Kamer. Nadat in 1854 in de persoon van J.J.F. Noordziek een bibliothecaris was aangesteld, maakte de bibliotheek een enorme groei door. Enerzijds kwamen er boeken en pamfletten binnen over actuele onderwerpen: kiesrecht, de schoolstrijd, de sociale kwestie, koloniale zaken en economische vraagstukken. Anderzijds ging de bibliothecaris actief op zoek naar boeken die in zijn ogen essentieel waren voor een parlementaire bibliotheek.

Met hulp van Haagse boekhandelaren als Martinus Nijhoff haalde Noordziek tal van oude drukken op het gebied

‘In het deel met de Handelingen is volgens goed gebruik een plankje leeggelaten als symbool voor de oorlogsjaren waarin het parlement niet bij elkaar kwam’

van staatsrecht, politiek, economie, filosofie en vaderlandse geschiedenis binnen. Eén van deze boeken was de eerste druk van *The Wealth of Nations*, die in 1878 voor drie gulden vijfenzeventig op een veiling werd gekocht. Daarnaast completeerde hij met tussenkomst van de rijksarchivaris oude reeksen met verslagen van de Staten-Generaal, de Staten van Holland en andere wetgevende lichamen, en werden ook de woordelijke verslagen van verschillende buitenlandse parlementen aangeschaft.

Boekenzolders en krantenkelders

In de kleine anderhalve eeuw die volgde, ontwikkelde de bibliotheek zich tot een levendige en onmisbare dienst bin-

nen de Kamerorganisatie. De collectie groeide tot ruim honderdduizend titels, en hoewel de bibliotheek zelf gevestigd was op de tweede verdieping van het voormalige stadhouderspaleis, werden steeds meer historische onderdelen van de collectie noodgedwongen naar ‘boekenzolders’ en ‘krantenkelders’ verplaatst. De oplossing voor het ruimtegebrek diende zich aan toen het oude Departement van Justitie in de jaren zeventig leeg kwam te staan, inclusief de prachtige negentiende-eeuwse bibliotheekruimte. Na de verbouwing van het Tweede Kamercomplex in de jaren tachtig werden in 1992 hier de Handelingen – het woordelijke verslag van alles wat er ooit in de Kamer is gezegd – ondergebracht. Om die reden

kreeg de ruimte al snel de naam ‘Handelingenkamer’.

Digitaliseringsslag

Plannen om van de negentiende-eeuwse ruimte een operationele bibliotheek te maken, waar Kamerleden langs de planken konden struinen en oude Handelingen geraadpleegd konden worden, werden ingehaald door de tijd. Sinds 1995 verschijnen alle Handelingen digitaal en vanaf 2003 zijn in het project *Staten-Generaal Digitaal* alle oude delen gedigitaliseerd. Andere delen van de historische collectie stonden buiten het zicht van het publiek op de boekenzolder en werden in de praktijk zo goed als nooit opgevraagd. De Handelingenkamer werd sindsdien als ruimte bewonderd door geprivilegieerde bezoekers die er een kijkje mochten nemen, maar had als bibliotheek slechts een soort luxe depotfunctie.

Project Historische Boekencollectie

Na een aanloopperiode werd eind 2017 besloten om de historische boekencollectie een meer prominente plaats in de organisatie te geven. Het doel was om in de Handelingenkamer een ‘pronkcollectie’ samen te stellen, bestaande uit de mooiste en bijzonderste boeken, aan de hand waarvan het verhaal van twee eeuwen parlementaire geschiedenis verteld zou kunnen worden. Direct was duidelijk dat dit een project met veel facetten zou worden. Per slot van rekening moesten die bijzondere boe-

‘Het inrichten van een historische collectie in een halfopen opstelling gaat in tegen de trend om collecties in zuurstofarme gesloten magazijnen op te slaan’

ken niet alleen gevonden en beschreven worden; na anderhalve eeuw op een warme zolder moest er ook behoorlijk wat restauratiewerk plaatsvinden. Vervolgens kwam de vraag op onder welke omstandigheden deze boeken in een historische ruimte als de Handelingenkamer bewaard konden worden. In een negentiende-eeuwse bibliotheek is het notoir moeilijk om het klimaat te regelen, en met de vele duizenden mensen die er jaarlijks op bezoek komen, waren ook veiligheid en toezicht een kwestie die aandacht vroeg.

Conservering met historische wortels

In het begin van het project zijn de

boeken uit de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw op zicht geselecteerd en bibliografisch ontsloten in de *Short-Title Catalogue, Netherlands* (STCN), de nationale bibliografie voor boeken tot 1801. Deze boeken vormen de kern van de historische collectie, aangevuld met belangrijke staatsrechtelijke werken uit de negentiende eeuw. De oude drukken en de Handelingen zijn vervolgens in een aantal fases met zorg gerestaureerd. Ondertussen zijn ruim vierduizend pamfletten en brochures uit de collectie gehaald en in zuurvrije mapjes bijeengebracht. Dit is een conserveringsmaatregel met historische wortels, want ook in de negentiende eeuw waren de brochures een zelfstandig onderdeel binnen de bibliotheek. Er was zelfs een ‘brochuretafel’ waar de politici deze tijdsgeschriften konden inzien.

Op vergelijkbare wijze zijn andere collectieonderdelen bij elkaar gebracht, bibliografisch ontsloten en op een vaste plaats in de Handelingenkamer gezet. Zo is een legaat van het negentiende-eeuwse Kamerlid A.J.W. Farncombe Sanders op een korte wand geplaatst, staan de politieke prenten in een kast bij elkaar, hebben de staatsbladen van de voormalige overzeese gebiedsdelen een vaste plek gekregen, en staan alle oude en bijzondere boeken samen op een lange zijde onder de naam ‘Pronkcollectie’. De onderste anderhalve ring

van de bibliotheek is gereserveerd voor de Handelingen, waarbij volgens goed gebruik een plankje is leeggelaten als symbool voor de oorlogsjaren waarin het parlement niet bij elkaar kwam.

Erfgoed en educatie

Er komen jaarlijks duizenden bezoekers in de Tweede Kamer, waaronder veel schoolkinderen. Naast al het les- en voorlichtingsmateriaal dat al bestaat, biedt de historische boekencollectie een kans om het verleden tastbaar te maken. Dezelfde boeken die Thorbecke en zijn tijdgenoten in handen hebben gehad, staan ook nu nog op de plank. In plaats van een abstract verhaal over een negentiende-eeuwse bibliotheekruimte kan nu heel specifiek naar bepaalde collectieonderdelen worden gewezen, met daarbij een verhaal wat de Handelingen, pamfletten of politieke prenten ons vertellen over twee eeuwen parlementaire geschiedenis.

De rest van de bibliotheek kan op vergelijkbare wijze verhalend worden ingezet. Wat is het *Staatsblad* en waarom verschijnt dat sinds 2009 niet meer op papier? Wat las een Kamerlid als Farncombe Sanders in de negentiende eeuw en wat zegt dat over zijn werk op het gebied van algemeen kiesrecht? Ook zijn er verschillende kruisverbanden te leggen, bijvoorbeeld door erop te wijzen dat het Dagverhaal van de Natio-

nale Vergadering dat nu in de Pronkcollectie staat een historische voorloper is van de Handelingen op de begane grond. Voor de staatsbladen van voormalige overzeese gebiedsdelen geldt dat ze een mooie introductie vormen op de honderden belangrijke boeken over Suriname, de Nederlandse Antillen en Indonesië in de collectie, en een discussie over het koloniaal verleden.

Politieke geschiedenis voelen

Alle historische collecties die eeuwenlang verspreid over het Binnenhof hebben gelegen, zijn nu dus samengebracht op één plek in een stemmige negentiende-eeuwse bibliotheek. Een plek waar je het gewicht van twee eeuwen politieke geschiedenis kunt voelen. Het inrichten van een histori-

‘Na anderhalve eeuw op een warme zolder moest er aan veel boeken behoorlijk wat restauratiewerk plaatsvinden’

sche collectie in een halfopen opstelling, zichtbaar voor iedereen, gaat in tegen de trend om collecties ergens in de polder in zuurstofarme gesloten magazijnen op te slaan. Op het gebied van conservering en toezicht zorgt dat voor uitdagingen, maar het wordt wel makkelijker om aan de hand van een boekencollectie het verhaal van een organisatie te vertellen. De vaste plek die alle collectieonderdelen nu hebben gekregen, betekent bovendien dat er – als dat in de komende jaren zou moeten – makkelijk kan worden verhuisd.

De uitdaging zal zijn om ook op een tijdelijke locatie het verhaal van de Kamer te blijven vertellen, desnoods met de hulp van een app of andere vorm van digitale representatie. Het huidige project heeft in ieder geval voldaan aan de doelstelling om een erfgoedcollectie samen te stellen die voor alle bezoekers van de Tweede Kamer zichtbaar is. Met hulp van bibliotheekcollega's die een kilometer aan boeken hebben verslept. En met dank aan de reuring die ontstond na de vondst van *The Wealth of Nations* – per slot van rekening gedijt ieder project bij een beetje aandacht.

Een uitgebreid wetenschappelijk artikel van Alex Alsemgeest over de bibliotheek van de Tweede Kamer verschijnt in de zomer van 2021 in het Jaarboek voor Nederlandse Boekgeschiedenis.

Drie misverstanden die datakwaliteit vertroebelen

'Datafoutje, bedankt!'

Naar verwachting zijn de wereldwijde digitale datastromen in 2030 meer dan twintig keer zo groot als in 2018. Belangrijk dus om slim gebruik te maken van (big en open) data en organisatiebreed datamanagement. En om je databeheer en kwaliteitsbewaking goed te regelen, want alleen dan krijg je zinvolle informatie.

Thijs Grievink

Management consultant bij Bisnez. Schreef samen met collega's Dave Stam en Peter Noordam het boek *Succesvol Datamanagement - meegroeien in het datatijdperk* over het organiseren van data

Zolang de mensheid gegevens verzamelt, worstelt ze met de betrouwbaarheid ervan. Neem het jaar waarin Columbus Amerika ontdekte – 1492. Dit was puur een toevalstreffer, gebaseerd op een 'datafoutje'. Omdat Columbus van een Perzische geograaf uitging, had hij de Arabische mijl als eenheid moeten gebruiken. Hij rekende echter met de Romeinse mijl die een stuk korter is. Dit pakte gelukkig goed uit. Hoe anders verging het de Mars Climate Orbiter in 1999, ruim vijf eeuwen later. Een enorme crash, veroorzaakt door een ontwerpprobleem bij de conversie van inches naar centimeters. Dit zijn twee grote, bekende voorbeelden die pijnlijk duidelijk maken wat de gevolgen van slechte datakwaliteit kunnen zijn. In de meeste organisaties is het op orde krijgen van datakwa-

'Data-kwaliteit is het resultaat van alle afdelingen die werken met data, dwars door de hele organisatie heen'

liteit nog steeds een van de belangrijkste uitdagingen. Slechte kwaliteit van data leidt tot fouten, kost geld en staat vernieuwing in de weg – goede data zijn steeds vaker een randvoorwaarde voor innovatie. De benefits van blockchain, artificial intelligence (AI) en robotisering zijn direct afhankelijk van de kwaliteit van de input: data. Het zijn geen utopische oplossingen waarvoor 'garbage in, goud uit' geldt. Het zijn technologieën die buitengewone dingen mogelijk maken, maar dan moet de datakwaliteit wel goed zijn.

Drie misverstanden

Het belang van datakwaliteit wordt alleen maar groter, maar in de praktijk is veelvuldig te zien dat het realiseren ervan nog niet zo eenvoudig is. Deels wordt dit gevoed door de volgende drie misverstanden.

1 'DATAKWALITEIT GAAT OVER VOLLEDIGHEID EN JUISTHEID'

De praktijk brengt datakwaliteit al snel terug tot de dimensies volledigheid en juistheid. Maar stel dat je organisatie vanuit risico-oogpunt graag antwoord wil op de vraag: welke klanten kampen met werkloosheid? En dat je klantcontactsysteem dit gegeven niet ondersteunt. Medewerkers typen bijvoorbeeld in een vrij tekstveld naar eigen inzicht allerlei waarden in. Van 'werkloos', 'zit thuis', 'werkloosheid' tot fout gespelde varianten als 'werkeloos'. Deze data zijn inderdaad volledig en juist, maar door de inconsistente vastlegging krijg je geen totaaloverzicht. Zeker als de lijst met waarden groot is, kun je de data alleen nog met handmatige reviews en correcties herstellen.

Enkele tips:

- > Houd oog voor *alle* dimensies van datakwaliteit. Naast volledigheid en juistheid zijn dit bijvoorbeeld: consistentie, validiteit, tijdigheid en herleidbaarheid.
- > Bepaal daarbij welke checks belangrijk zijn.
- > Zorg voor een goed beeld van je data-requirements. Zo dwing je al bij de proces- en systeeminsrichting een gestructureerde vastlegging van gegevens af en werk je echt aan 'data quality by design'.

2 'EEN PROBLEEM? DE DATAMANAGEMENTCLUB LOST HET WEL OP'

Het is goed om te beseffen dat datakwaliteit het resultaat is van *alle* afdelingen die werken met data, dwars door de hele organisatie heen. Als de problemen te groot worden, zie je vaak dat er een apart project wordt opgetuigd om de kwaliteit van data te verbeteren. Dat kan als ook de *data governance* wordt aangepakt. Want doe je dat niet, dan is de kwaliteit een halfjaar nadat het project zijn werk heeft gedaan weer terug bij af. Uit onderzoek blijkt ook dat data governance de belangrijkste succesfactor van datakwaliteit is.

Een dataprobleem zit vaak diep in de keten van de organisatie verscholen. Toch kijken we graag alleen naar de datastewards: 'Zeg, lossen jullie het

Er lijkt een collectieve verslaving te zijn aan controles en checks. Zodra we een dashboard met een kleurrijke piechart zien, geloven we het'

even op?' Maar dat is niet hun rol. De datamanagementafdeling harmoniseert bijvoorbeeld wel issues en prioriteiten (data-issuemanagement). Maar data-issues écht oplossen vraagt om een goede overdracht naar het changemanagementproces. Is de oplossing helder te pinpointen op een plek of systeem?, dan gaat het nog goed. Maar zijn er meerdere scenario's en heb je meer dan een partij nodig, dan loopt het proces vast.

Suggesties:

- > Maak het overdrachtsmoment naar het changemanagementproces helder: wie definieert de oplossingsrichtingen en hoe vindt besluitvorming plaats? Hoe borg je dat alle schakels met elkaar de *change* oppakken?
- > Beleg de processtappen en verantwoordelijkheden expliciet, zodat ze niet tussen de wal (data-issuemanagement) en het schip (changemanagement) belanden.

3 'METEN IS WETEN'

Er lijkt een collectieve verslaving te zijn aan controles, checks en dashboards. Zodra we een dashboard met een kleurrijke *piechart* zien, geloven we het en voelen we ons 'in control'. Maar schijn bedriegt. In de praktijk ontbreken vaak belangrijke feiten. Ook kosten die maandelijkse rapportages (helaas nog vaak) veel mankracht, terwijl ze veelal geen garantie geven voor datakwaliteit. Deze twee uitgangspunten vergeten organisaties nogal eens: 1) wat je *niet* weet, meet je niet, en 2) soms is wat je weet niet te meten.

Hoe pak je het dan wel aan?

- > Houd je datakwaliteitscontroles en rapportages *lean*. Besteed tachtig procent van de tijd aan de twintig procent belangrijkste data-elementen.
- > Praat met de belangrijkste *key users* van data in je organisatie. Dan kom je eenvoudig achter de vervelendste data-issues; ook problemen die je niet kunt vaststellen met een controle, zoals data die helemaal niet worden vastgelegd of niet op het gewenste detailniveau.
- > Onthoud als vuistregel: besteed meer tijd aan de oplossing van problemen dan aan de zoektocht en rapportage.<

HOBBELIG NAAR DIGITAAL

Nederlandse GLAM-instellingen (*galleries, libraries, archives & museums*) willen zich graag openstellen en hun schatten digitaal tonen. Waar krijgen ze mee te maken?

Deel 5 van een serie van zes gaat over wat je online beter *niet* kunt doen met je collectie (en wat dus wel).

Jos Damen

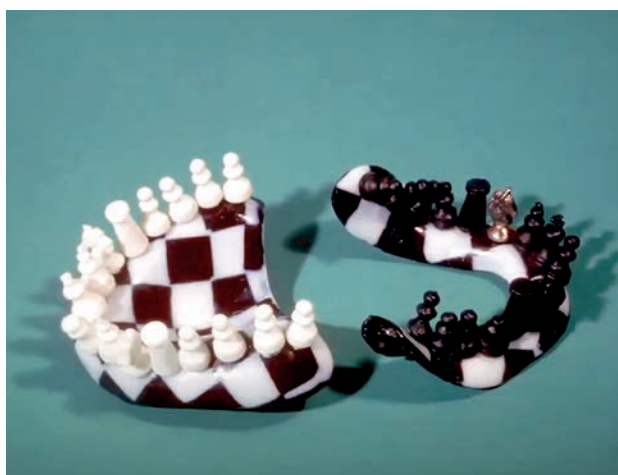
Hoofd Bibliotheek
Afrika-Studiecentrum
van Universiteit Leiden

De Universiteit Utrecht is qua studentenaantal de grootste universiteit van Nederland. Ook wetenschappelijk is Utrecht zeer gerespecteerd, met veel KNAW-hoogleraren, Spinozaprijzen en maar liefst elf Nobelprijzen. Het is dus terecht dat Utrecht een heus universiteitsmuseum heeft, ook al is dat nu vanwege een verbouwing sinds maart 2020 even twee jaar dicht. Alle gelegenheid echter om digitaal te gaan, en dat doet het Universiteitsmuseum Utrecht (UMU) dan ook met veel inzet. Zoals het zelf zegt: 'Er zijn vele mooie samenwerkingen ontstaan en nieuwe vormen gevonden om onze collectie en activiteiten in beeld te brengen.'

In een gelikt filmpje (<https://umu.nl/nieuws/terugblik-2020/>) laat het museum op aanstekelijke wijze zien waar het mee bezig is, zoals Instagram, Museum Online, een Collectieglimp en een Rareitenkabinet. Dat is helemaal in lijn met wat ik in vier eerdere afleveringen van deze serie betoogde: wees attractief, kies diverse sociale podia, laat hoogtepunten zien en maak een ruime keuze uit de collectie. Waarom gaat het dan toch mis in het online UMU? Vier basisfouten.

1 Verkeerde keuze

Je hele collectie online zetten is natuurlijk het mooist, maar lukt nooit, al was het maar vanwege copyright. Elk museum weet dat er keuzes moeten worden gemaakt, en daarbij ga je ook af op wat specifiek verwacht mag worden. Wat

Schaakkunstgebit, collectie UMU.

Utrechtse rector Willem Julius door Antonie Lewin (1916), collectie UMU (maar niet op de UMU-website).

de Universiteit Utrecht betreft zou ik kiezen voor de band met de stad, het studentenleven, de Nobelprijswinnaars en andere wetenschappelijke toppers, en de internationaal aansprekende collecties. Het UMU doet online een goede poging: kinapreparaten en de bestrijding van malaria, koloniale Nias-maskers, het kunstgebit, en een beeldje van een Neanderthaler. Maar is dat alles?

Ik zocht portretten van de elf 'Utrechtse' Nobelprijswinnaars en vond er slechts drie – een gemiste kans. Ook mijn Utrechtse held Willem Henri Julius, rector en zoononderzoeker, ontbrak in de online collectie (<https://collectie.umu.nl/collectie/>).

2 Slechte collectiewebsite

Daarmee kom ik direct op een ander heikel punt. Ontbreken de collectieonderdelen die ik miste wel

echt? Diverse keren benaderde ik het UMU over schilderijen die in de collectie moeten zitten maar die niet via de website vindbaar zijn. Ik kreeg dan steevast te horen dat 'de zoekfunctie van onze website momenteel niet goed werkt'. Blijkbaar is het goede moment in al die tijd nog steeds niet gekomen, want het portret van rector Julius bijvoorbeeld, door Antonie Lewin, zit wel verborgen in UMU's database, maar 'UG-5262' is niet te vinden via de zoekfunctie op de website.

3 Incomplete en foute metadata

Foute metadata zijn een doodzonde in ons vakgebied. Is het erg in Utrecht? Nee, maar als ik in een uurtje al vier slordigheden vind, is het ook niet bepaald goed. Een voorbeeld: het schilderij van Jacobus Odé door Johan Colasius is natuurlijk niet uit 1934, maar uit

1734. Weliswaar een detail, maar toch. Ernstiger is het consequent ontbreken van dateringen, copyrightvermeldingen en licenties. En kom op: waarom zou je oude schilderijen anno 2021 nog in medium resolutie ter beschikking stellen?

4 Slechte service

Met goede bedoelingen is de weg naar de hel geplaveid. Als museum zorg je voor een snelle service en duidelijke voorwaarden. Diverse Nederlandse musea leveren een afbeelding gratis en binnen een dag in hoge resolutie. Een paar jaar geleden vroeg ik het UMU een jpg van een schilderij van de Utrechtse rector Arnold Drakenborch, door Johan Colasius, uit 1720. Het museum antwoordde: 'Afhankelijk van het gebruik vragen wij voor het leveren van een afbeelding in hoge resolutie € 50.' Bedankt. In Utrecht is nog een wereld te winnen. <

**KB
ONDERZOEKS-
KRONIEK**

+

BUITENLAND

**GELEZEN
+
GESPOT
+
VERENIGINGEN
+
LIFEHACKING
+
FAVORIETEN**

**‘Nieuwe masteropleiding TU Eindhoven
combineert data science en AI’**

Aldus een bericht op
www.informatieprofessional.nl

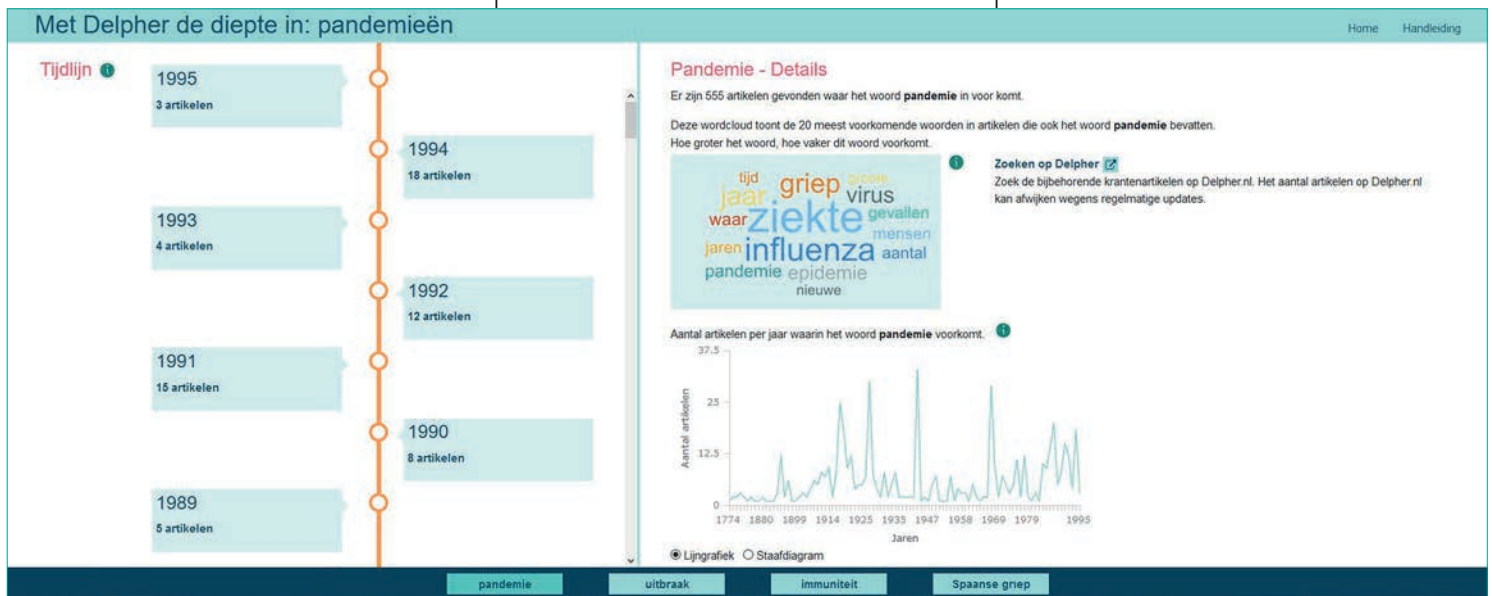
@informatieprofessional

@IPnieuws

[linkedin.com/company/informatieprofessional](https://www.linkedin.com/company/informatieprofessional)

DIEPER MET DELPHER

Ook de KB bekijkt hoe ze haar data toegankelijk kan maken op andere manieren dan via een enkele zoekinterface. Met Delpher-data is een demonstratiesite gemaakt, met 'pandemieën' als onderwerp.

Zoeken door digitale erfgoedcollecties gaat tot nu toe redelijk rechttoe rechtaan. Via een interface kun je een zoekwoord intypen, waarna je de resultaten keurig op een rijtje krijgt en ze een voor een kunt bekijken. Krantenarchief Delpher.nl is ook op deze manier ingericht en dat werkt prima; in 2020 is de website bijna 4,5 miljoen keer bezocht. Toch zien we tevens dat gebruikers steeds meer de behoefte hebben om data op andere manieren te bevragen. Meer mensen kunnen ondertussen programmeren, en er ontstaan toepassingen waarmee je zelf een query kunt opstellen om digitale collecties uitgebreider te onderzoeken.

Internationale notebooks

Binnen de wetenschappelijke wereld gebeurt dit

Mirjam Cuper

Data scientist bij
de Koninklijke Bibliotheek

al langer met de zogenaamde Jupyter Notebooks (jupyter.org). Deze zijn te gebruiken in een webbrowser en stellen je in staat om code uit bijvoorbeeld Python, Julia of R aan te roepen en aan te passen. Ze lijken op de Datastories die het Netwerk Digitaal Erfgoed ontwikkelt (<https://demo.netwerkdigitaalerfgoed.nl/stories>).

In andere landen zijn al mooie toepassingen van dergelijke notebooks te vinden. Voorloper is de Australiër Tim Sherratt die de GLAM Workbench (<https://glam-workbench.github.io/>) heeft ontwikkeld. Hiermee kun je grote Australische collecties bevragen, waaronder Trove, de Australische Delpher. Een goede collectie van soortgelijke workbenches kun je vinden op <http://data.cervantesvirtual.com/blog/notebooks/>. Hier staan notebooks op waarmee je data kunt onderzoeken van onder andere de British Library, Europeana en de Österreichische Nationalbibliothek. En ook binnen de CLARIAH Mediasuite worden experimentele Jupyter Notebooks aangeboden: <https://mediasuite.clariah.nl/documentation/howtos/jupyter-notebooks>.

Zoeken én verkennen

Bij de KB bekijken we eveneens hoe we onze data op andere manieren dan via een enkele zoekinterface toegankelijk kunnen maken. In het kader van de coronapandemie hebben we daarom de demonstratiewebsite 'Met Delpher de diepte in' opgezet: (http://delpher_demo.kbresearch.nl/).

Op deze site verken je de collecties in Delpher op een andere manier en krijg je een dieper kijkje in de geschiedenis van ziektes en pandemieën. Zo kun je ontdekken dat het woord pandemie al voorkwam in 1864, en je kunt de artikelen natuurlijk lezen in Delpher.

Coronagerelateerde woorden

Voor de website hebben we een selectie uit het Delpher-krantenarchief gemaakt op basis van woorden die in 2020 veel voorkwamen in coronagerelateerde berichtgeving. De teksten van deze berichten zijn vervolgens voorbereid en geanalyseerd met behulp van Python, zodat we woordclusters en connecties tussen woorden inzichtelijk konden maken. Hierdoor konden we vier categorieën samenstellen die aan de hand van een tijdslijn te doorzoeken zijn. Per jaar worden meerdere details getoond, zoals de top 20 van de meest voorkomende woorden die horen bij de gekozen categorie. Het is een eerste poging om op een nieuwe manier de schatten in Delpher te verkennen. En voor wie zelf met dit soort analyses aan de slag wil gaan: de KB heeft nu ook twee Jupyter Notebooks hiervoor beschikbaar gemaakt.

'WE CAN ONLY HOARD WHAT THE WORLD GIVES US'

Het duurde niet lang op 6 januari dat een gebruiker van Reddit met de *username* 'AdamLynch' een *thread* opstartte op de subreddit Data-Hoarder, een forum dat zich toespitst op het bewaren van data voordat die worden gedeletet. 'Literally from the moment I heard this was happening, I knew I needed to start backing it up. Especially the livestreams and POV of the people breaking into the Capitol. I remember from previous protests and riots just how fast websites will remove content', zegt 'AdamLynch' in een artikel op *Vice.com*. Dit verzamelen explodeerde al gauw. Het gaat hierbij om online (beeld)materiaal: talloze foto's, filmpjes, livestreams en tweets, zowel van mensen die deelnamen aan de bestorming als van toeschouwers.

Doel is volgens *Vice* om de gearchiveerde data over te dragen aan het Internet Archive en informatiespecialisten te vragen deze data breed toegankelijk te maken. 'AdamLynch' wil ook de Library of Congress benaderen, omdat 'het om geschiedenis gaat die bewaard moet blijven', zo zegt hij tegen *MIT Technology Review*. 'We can only hoard what the world gives us. We're just librarians.'

Ethische haken en ogen

Ook andere platforms, zoals search engine en data archive Intelligence X, begonnen vrijwel direct met het verzamelen van data over de Capitool-bestorming. Evenals open source onderzoekscollectief Bellingcat, dat een oproep deed om meteen van start te gaan met het verzamelen van socialmediacontent met als doel alle verzamelde filmpjes en foto's,

Al tijdens de bestorming van het Capitool op 6 januari begonnen internetarchivisten, data-onderzoekers en technisch specialisten met het verzamelen en vastleggen van online (meta)data hierover. Een overzicht.

samen met materiaal dat op Parler is gepost, te gebruiken 'to map out, in time and space, the events of the day'. De gearchiveerde en geordende dataset komt later beschikbaar.

Overigens wijst *MIT Technology Review* erop dat er ook ethische haken en ogen zitten aan het verzamelen en openbaar maken van al die data. Het kan aspecten krijgen van 'doxing' – het vergaren en eventueel publiceren van (persoonlijke) gegevens van een individu – waardoor de foto's en filmpjes mensen nog jaren kunnen achtervolgen, zelfs als ze later afstand doen van hun daden of gerechtelijke straffen hebben ondergaan.

60 terabyte aan Parler-posts

Toen duidelijk werd dat platforms

als Twitter, Facebook en YouTube begonnen met het verwijderen van accounts en controversieel materiaal, verplaatste een groot deel van de gebruikers zich in eerste instantie naar Parler. Deze socialnetworksite wordt vaak door extreemrechtse groepen gebruikt en werd enkele dagen na de bestorming ontoegankelijk omdat Amazon, Apple en Google hem in de ban hadden gedaan. Ook in het geval van Parler ontstond een collectieve inspanning om het materiaal te behouden toen het ernaar uitzag dat ook dit medium binnen de kortste tijd uit de lucht zou gaan. Een beveiligingsonderzoeker die op Twitter de *handle* @donk_enby gebruikt, nam het initiatief om samen met het Archive Team (een vrijwillig collectief van

ethische hackers en data researchers) maar liefst 60 terabyte aan Parler-posts te *scrapen* en te bewaren, inclusief bijbehorende metadata over datum, tijd en GPS-coördinaten.

De onderzoeker benadrukt hierbij alleen posts te hebben gearchiveerd die publiekelijk beschikbaar waren. En ze heeft aangegeven alle data over te dragen aan het Internet Archive. ProPublica, een non-profitplatform voor onderzoeksjournalistiek, heeft inmiddels op basis van een deel van de gearchiveerde Parler-data een interactieve database gecreëerd die video's aan de hand van een tijdslijn presenteert.

Twitterarchief Trump

Op het moment dat Trump op 8 januari verbannen werd van zijn belangrijkste podium Twitter, gingen er direct stemmen op om al zijn tweets te bewaren. Ook de National Archives onderkende het belang hiervan en maakte op 10 januari bekend: '[we] will receive, preserve and provide access to all official Trump Administration social media content, including deleted posts from @realDonaldTrump and @POTUS.' Deze content is toegankelijk via de website www.trumphistory.gov/research/archived-social-media. Er zijn ook initiatieven van andere organisaties en particulieren met als doel Trumps tweets voor toekomstige geschiedschrijvers te archiveren, zoals het Trump Twitter Archive van Brendan Brown en het overzicht 'Deleted Tweets From Donald J. Trump' van ProPublica.

Op www.informatieprofessional.nl vind je dit artikel inclusief alle linkjes. <

HOEDERS VAN HET BRITSE WEBGEHEUGEN

Websites vastleggen voor het nageslacht. In het Verenigd Koninkrijk gebeurt dat vandaag de dag met verve, circa 2 miljard in 2020, mede met dank aan de inspanningen van het UK Web Archive. Al ging dat niet altijd zonder slag of stoot.

Marja Kingma

Curator Nederlandstalige Collecties bij de British Library

De woorden 'archief' en 'websites' lijken niet echt een logische combinatie. Het woord 'webarchief' is zelfs binnen de informatiewereld nog geen gemeengoed. Het Internet Archive met zijn Wayback Machine is redelijk bekend, maar andere archieven zoals het UK Web Archive (UKWA) zijn dat veel minder, zeker buiten het Verenigd Koninkrijk.

Redenen om websites te archiveren zijn er te over. De meeste sites op het web hebben maar een korte levensduur en als er geen webarchieven zouden zijn, verdwijnen die sites helemaal. Bovendien zijn websites uniek, dus als ze verdwijnen zijn ze ook echt weg. Dat gaat met de meeste websites zo.

Stevig verzet

In 2003 werd de Wet op het legaal depot (Legal Deposit Libraries Act) aangenomen, die ook bepalingen bevat voor het deponeren van niet-drukwerk; materiaal dus dat in originele vorm digitaal verschijnt. De zes depotbibliotheken in het VK, waaronder de British Library, startten een jaar later het UK Web Archive Consortium met als doel om zo veel mogelijk websites met het UK-webdomein te verzamelen. Geen sinecure, want dit domein is een van de grootste ter wereld. Aangezien de wetswijziging nog niet officieel in werking was getreden en sommige partijen

zich er stevig tegen verzetten – wat nog tot 2013 zou duren – konden website-eigenaren niet worden verplicht om hun sites bij het UKWA te deponeren. Elke eigenaar moest uitdrukkelijk toestemming geven aan het UKWA om zijn of haar site op te nemen.

Ik heb persoonlijk ervaren hoe moeilijk dat is. Niemand heeft enig idee wat een webarchief is, en veel

mensen denken onterecht dat ze hun rechten overdragen aan het archief. Nu is het onderwerp 'rechten' bij het archiveren van websites sowieso een dingetje, maar dat gaat voor dit artikel te ver.

Noodgedwongen selecteren

In de beginjaren maakte het UKWA-team noodgedwongen een selectie van websites over het hele gebied van wetenschap en kunsten die van belang werden geacht voor onderzoek en cultuur. Het voegde dan metadata toe aan de sites, zodat deze makkelijker vindbaar zouden zijn. Geleidelijk aan kwamen er in het archief steeds meer functies bij, zoals full-text search,

‘Doel is om zo veel mogelijk websites met het UK-webdomein te verzamelen. Geen sinecure, want dit domein is een van de grootste ter wereld’

en in 2010 Memento dat zichtbaar maakt in welke andere webarchieven de website is opgenomen. Verder splitsten sommige instellingen zich af en begonnen zij hun eigen webarchief, zoals The UK National Archives.

Wet treedt in werking

En toen was het april 2013. Eindelijk trad de Wet Legal Deposit Libraries (Non-Print Works) in werking, die voorziet in het wettelijk deponeren van werken die online of offline gepubliceerd zijn in andere formaten dan print, zoals websites, blogs en e-tijdschriften. Daarmee konden de depotbibliotheken eindelijk zonder problemen

alle UK-websites binnenhalen. Dat gebeurt sindsdien jaarlijks. De hele operatie duurt iets van drie maanden. Vanwege Covid-19 startte de 2020-crawl later dan gepland, maar het UKWA is toch hard op weg naar 2 miljard websites voor dat jaar. Meer hierover kun je lezen op dit blog: <http://bit.ly/2020-domain-crawl-update>. Ook al zit het hoofdkwartier van het UKWA bij de British Library, de andere vijf depotbibliotheken dragen eveneens zorg voor de verwerking van online materiaal in het UKWA, net zoals zij dat doen voor gedrukt materiaal in andere archieven. Een beperking van het UKWA is dat het materiaal alleen in een

van deze zes wettelijke depotbibliotheken kan worden geraadpleegd, ook weer net zoals met gedrukt materiaal het geval is. Alleen is dat voor een webarchief wel heel beperkend. Dat is een van de redenen waarom het team soms toch probeert om eigenaren te bewegen toestemming te geven voor het publiceren van hun gearcheverde website in het open archief.

Arnhem75 Special Collection

Een bijzonder onderdeel van het UKWA zijn de Special Collections. Dit zijn thematische collecties van sites die door collectiespecialisten zijn verzameld. De onderwerpen lopen uiteen: van de parlementaire verkiezingen en Covid-19 tot de Russische gemeenschap in het VK en de Slag om Arnhem. De laatste Special Collection, 'Arnhem75' genoemd, werd eind 2020 toegevoegd. Deze collectie is het resultaat van een project dat ik samen deed met het UKWA en het RAF Museum in Londen. In het kader van de herdenking van 75 jaar Slag om Arnhem in 2019 besloten wij websites te verzamelen met informatie over de herdenking. Naast websites uit het VK zitten er ook enkele Nederlandse sites tussen. Als een website buiten het Verenigd Koninkrijk een sterke bin-

Stel een website voor

Iedereen kan websites voorstellen voor opname in het UK Web Archive. Want zelfs met een automatische crawl glipt er wel eens een site tussendoor. Er is hiervoor een formulier op de UKWA-website beschikbaar: www.webarchive.org.uk/nominate.

De zes wettelijke depotbibliotheken van het Verenigd Koninkrijk:

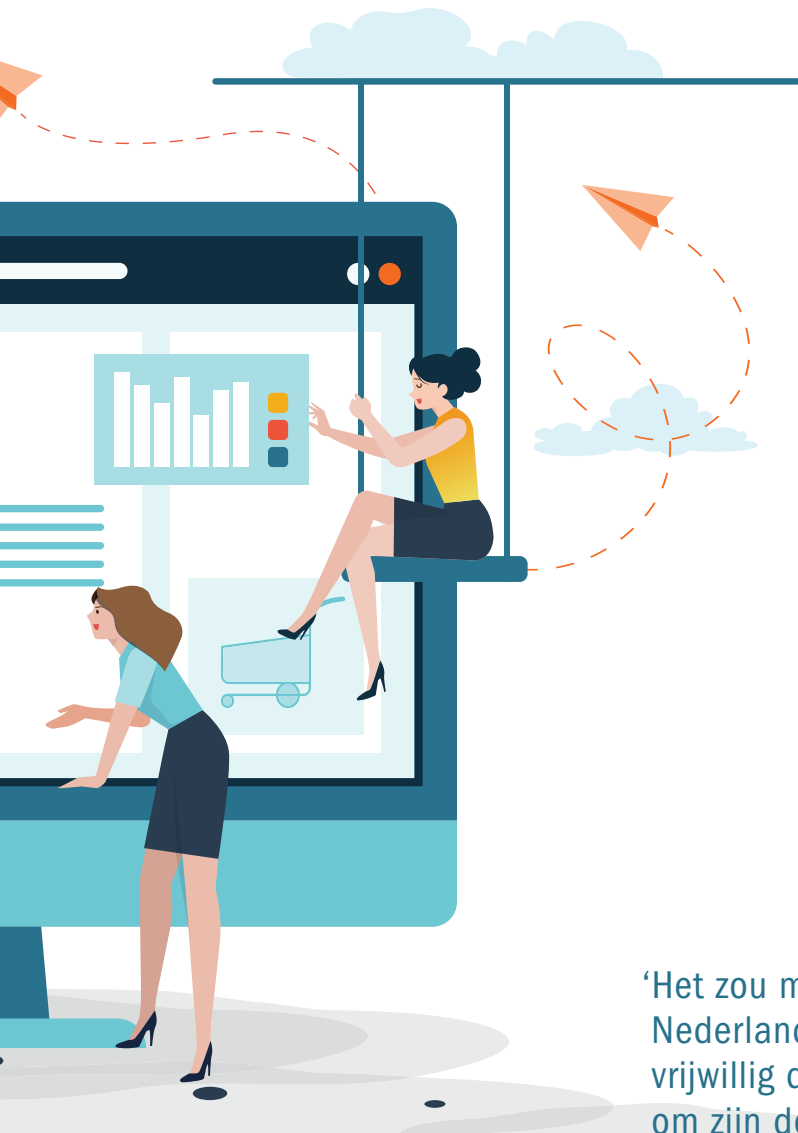
- > British Library
- > National Library of Scotland
- > National Library of Wales
- > Bodleian Library Oxford University
- > Cambridge University Library
- > Trinity College Dublin Library

ding heeft met het VK, nemen we die soms op in het UKWA. Als je in het archief naar de Arnhem75 Special Collection gaat (<http://bit.ly/UKWA-Arnhem75>), zul je overigens zien dat de meeste links aangeven dat de gearcheverde site alleen in de wettelijke depotbibliotheken kan worden geraadpleegd. Dat komt omdat we wegens tijdgebrek geen toestemming aan de website-eigenaren konden vragen.

Rijk digitaal archief

Eind 2020 won het UK Web Archive-team de 2020 Digital Preservation Award, onderdeel van The National Archives Award for Safeguarding the Digital Legacy. Zij kregen deze prijs omdat ze al 15 jaar laten zien hoe je kwetsbaar digitaal materiaal moet preserven, zodat belangrijke elementen in het digitale geheugen van onze generatie beschikbaar blijven voor toekomstige generaties. De methoden daarbij worden gezien als best practice. Het UKWA zou nooit zover gekomen zijn zonder de wet uit 2003. Het heeft dan wel tien jaar geduurd voordat partijen het eens werden over de uitvoering, maar toen dit eenmaal zover was kon het massale oogsten beginnen. Met een rijk archief als resultaat. Het zou mooi zijn als ook Nederland een manier kan vinden, vrijwillig dan wel via wetgeving, om zijn domein te archiveren voor het nageslacht. Anders loopt het gevaar zijn digitale erfgoed in een digitaal zwart gat te zien verdwijnen. <

'Het zou mooi zijn als ook Nederland een manier kan vinden, vrijwillig dan wel via wetgeving, om zijn domein te archiveren voor het nageslacht'

Tip voor een boek, onderzoek, paper of ander geschreven werk dat interessant zou kunnen zijn voor collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatieprofessional.nl.

Critical Archival Engagements with Sounds and Films of Coloniality

Rachel Somers, Alana Osbourne, Eleni Tzialli, Esther Captain | Instituut voor Beeld en Geluid | 80 pagina's | gratis te downloaden via <https://publications.beeldengeluid.nl/pub/1819/>

Inward Outward is een initiatief van het Koninklijk Nederlands Instituut voor Zuidoost-Aziatische en Caribische Studies (KITLV) en Beeld en Geluid, met steun van het Onderzoekscentrum voor Materiële Cultuur (RCMC). Het brengt archiefmedewerkers, kunstenaars, academici en onderzoekers samen om de status van audiovisuele archieven te onderzoeken als het gaat om vraagstukken rondom kolonialiteit, identiteit en ras. Op 24 en 25 januari 2020 vond de eerste editie van het Inward Outward-symposium plaats. Naar aanleiding van deze eerste editie en de komende tweede editie (april 2021) is deze digitale publicatie uitgebracht. In de tachtig pagina's worden discussies die vorig jaar aan het licht kwamen verder uitgediept. De discussies onderzoeken kolonialisme, identiteit en ras en de mogelijkheid

tot het dekoloniseren van geluids- en beeldcollecties, gekeken naar zaken als archiefpraktijken en artistieke benaderingen. Esther Captain, historicus en senior onderzoeker bij KITLV: 'We moeten denken aan onze verantwoording en verantwoordelijkheid ten opzichte van audiovisuele archieven, maar ook aan onze medeplichtigheid aan het in stand houden van de bestaande machtsverhoudingen binnen deze archieven. Voor geluidsarchieven roept dit de volgende vragen op: zijn we in staat en bereid om te luisteren, en naar wie luisteren we? Voor beeldarchieven: wie en wat zien we, en wie of wat ontbreekt er? Hoe kijken we en hoe kaderen we? En wat zijn de technische aspecten, de fijne kneepjes van de archiefpraktijk, die gewelddadige, racistische beelden en framing in stand houden?' <

Helmut Salden Uncovered 1:1 door

Mathieu Lommen en Karen Polder
| Bobby Books | 9789090335315 | € 34,50 | speciale editie (met origineel stofomslag van Helmut Salden; met penseel genummerd door Peter Verheul) | € 59,50 | 80 pagina's | Engels/Duits

Dit 'archieboek', gemaakt door Mathieu Lommen (conservator Grafische Vormgeving bij het Allard Pierson) en Karen Polder (grafisch ontwerper) toont de schetsen en werktekeningen die Helmut Salden (1910–96) van 1939 tot 1970 voor boekomslagen maakte. In die jaren was hij de meest gevierde Nederlandse lettertekenaar. Alle tekeningen zijn gereproduceerd op ware grootte en onthullen in detail Saldens zoektocht naar de ultieme vorm. Het boek kan alleen direct bij Bobby Books worden besteld door te mailen naar helmutsaldenuncovered@gmail.com. <

Laat je niet gek maken door je werk

Cate Sevilla | Spectrum | paperback 9789000372508
| € 17,99 | e-book 9789000374106 | € 9,99 | 208 pagina's

Of je je nu staande moet houden in een giftige werkomgeving, vecht tegen een burn-out, herstelt van een ontslag of worstelt welke kant je op wilt met je carrière: journaliste Cate Sevilla geeft in haar boek advies aan iedereen die probeert zijn/

haar uiterste best te doen op het werk, maar die het soms even niet ziet zitten tussen alle targets, kantoorpolitiek en #lovemyjobs door. 'Ik heb gewerkt bij gigantische bedrijven als Google (waar mijn dagen bestonden uit agressieve bazen, gratis gebak en veel tranen) en brakke start-ups. Ik heb veel stressvolle en ronduit belachelijke werksituaties meegemaakt die me veel inzicht hebben gegeven in hoe we onszelf kunnen helpen in deze lastige systemen. Op basis van de lessen die ik heb geleerd en interviews met deskundigen is *Laat je niet gek maken door je werk* een herkenbaar en geruststellend boek geworden voor de rommelige, stressvolle en soms bizarre kanten van werk waar we te weinig over praten.' <

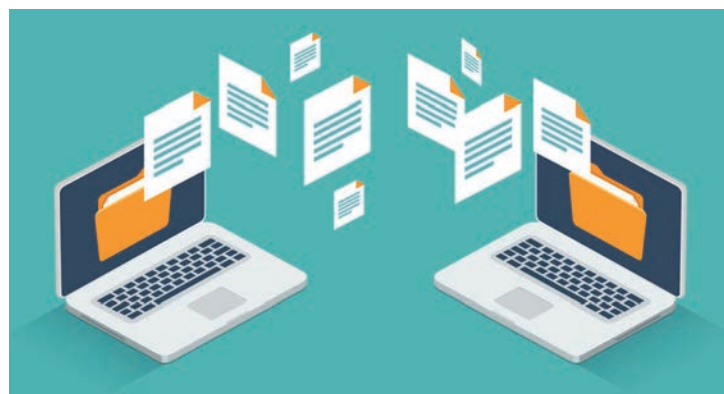

Ontdek de groeikansen van AI

Starten en groeien met kunstmatige intelligentie | Remy Gieling | Van Duuren Management | paperback 9789089655097 | € 24,99
| e-book 9789089655103 | € 19,99 | 200 pagina's

Artificial intelligence (AI) is hot, zo veel is duidelijk. Hoe kun je als ondernemer, leider of professional jouw organisa-

tie klaarstomen om te profiteren van de kansen van AI? In *Ontdek de groeikansen van AI* legt hoofdredacteur van MT/Sprout Remy Gieling uit hoe je met AI kunt bouwen aan een toekomstbestendige organisatie. Niet een boek voor nerds en geeks, maar helder geschreven, beginnend bij de basis. Zoals: waar vind je de brandstof voor AI; data? Het zoomt tevens in op belangrijke uitdagingen die AI met zich meebrengt op het gebied van ethiek, veiligheid, het vinden van talent en de impact op banen, bedrijven en de maatschappij.

BRILL EN MAX PLANCK SAMEN IN DIGITALE PUBLICATIEFORMATS VOOR HERBRUIKBARE ONDERZOEKSDATA

Uitgever Brill en het Max Planck Institute for the History of Science (MPIWG) gaan samenwerken op het gebied van digitale concordanties. Het betreft een nieuw uitgeefformaat voor het publiceren van onderzoeksresultaten én van de data waarop onderzoek is gebaseerd.

Het format biedt de mogelijkheid om resultaten uit onderzoek op de gebruikelijke manier – denk aan essays – te publiceren, maar ook om de data en gegevens die aan dat onderzoek ten grondslag liggen vrij te geven zodat die opnieuw kunnen worden gebruikt.

Wetenschappers van MPIWG hebben veel ervaring met het doen van historisch onderzoek dat digitale datasets genereert op basis van analoge en digitale primaire bronnen, weet Brill, en zijn op zoek naar innovatieve manieren om hun onderzoeksresultaten te publiceren in een format dat de datasets integreert met peer reviewed essays over het datacuratieproces en de belangrijkste onderzoeksresultaten. Technische interfaces in het nieuwe format van Brill en MPIWG maken het lezers mogelijk om vanuit de data terug te gaan naar de

primaire bronnen en om de datasets te gebruiken voor eigen onderzoeksdoeleinden.

Dagmar Schäfer, algemeen directeur MPIWG: 'Brill heeft meer dan 300 jaar ervaring in het publiceren van hoogwaardige wetenschappelijke producten. Wij kijken uit naar een vruchtbare samenwerking aan digitale publicatieformats waarin vindbare en herbruikbare onderzoeksdata uit Digital Humanities-projecten centraal staan.' Jasmin Lange, chief publishing officer Brill: 'In de geesteswetenschappen zijn we nog maar aan het begin van het op een gestructureerde en herbruikbare manier publiceren van datasets. Met dit project staan we aan de frontlinie van deze belangrijke ontwikkeling. We zullen niet alleen focussen op technische standaarden, maar ook op gebruikersverwachtingen en use cases.'

Uit je comfortzone de toekomst in

Gebeurtenissen kun je vaak vanuit meerdere invalshoeken bekijken. Zo keurden leden tijdens de algemene ledenvergadering van de BMO in september 2020 met overgrote meerderheid een statutenwijziging goed. Een wijziging die inhoudt dat het huidige bestuur meer dan twee zittingstermijnen van elk drie jaar mag aanblijven, dus dat leden van het bestuur die in 2014 zijn geïnstalleerd tot 2023 hun werk mogen voortzetten.

Waren er dan geen nieuwe leden die de bestuursstaak en de verantwoordelijkheid op zich wilden nemen? Of tekenden de leden ervoor dat dit bestuur op de ingeslagen weg doorgaat? Ik denk dat beide motieven opgaan. Linda Visser, verantwoordelijk voor pr en donateurs, heeft overigens wel de keuze gemaakt om terug te treden. Haar plaats is overgenomen door Daniëlla Stelma. Andere nieuwkomer is Karin Solé, (mede) portefeuillehouder Leesbevordering.

Daarmee telt het bestuur ook nieuwe leden, en dat is een goede ontwikkeling.

Tegelijkertijd heerst er bezorgdheid over het voortbestaan van de functie van mediathecaris. Er is geen gerichte opleiding meer en pensionering is de belangrijkste reden om te stoppen. Daarnaast spelen er andere ontwikkelingen om in de gaten te houden. Laat ik mijn eigen situatie als voorbeeld nemen. In 2007 werd het nieuwe Open Leercentrum (OLC) van mijn school in gebruik genomen. Ik kreeg de gelegenheid om deze studieruimte en kleine bibliotheek naar eigen inzicht en goeddunken in te richten (zie foto, met leerling Guus). Een geweldige uitdaging, en mooie jaren volgden, maar de tijd staat niet stil. Zo zullen binnen enkele jaren al onze leerlingen een eigen laptop hebben en zullen vaste computers tot het verleden gaan behoren. Onlangs vond het eerste multidisciplinaire overleg plaats over de veranderende rol van ons OLC. Mooi om daaraan deel te nemen.

Ik ben altijd weer benieuwd wat zoiets voortbrengt. De tijden staan bol van verandering. Dat is nooit anders geweest en zal ook blijven gebeuren. Uit je comfortzone de toekomst in!

Tineke van Ommeren, voorzitter Beroepsvereniging Mediathecarissen Onderwijs (BMO) en mediathecaris/onderwijsinstructeur De Noordgouw Heerde

ARCHIEF DAGEN

Let's go digital!

De digitalisering van de samenleving gaat met grote schreden. Dat geldt ook voor de informatieverwerking en -voorziening, die in toenemende mate digitaal verloopt. Maar hebben we nog wel grip op de beheersystemen? Laten we leren van voorbeelden als de toeslagenaffaire en het bonnetje van Fred Teeven.

De KVAN – per 1 januari 2021 ontstaan uit een fusie tussen KVAN en BRAIN – gaat dit jaar op zoek naar antwoorden tijdens de Archiefdagen. Onder het motto 'Let's go digital' worden deze dagen online georganiseerd. Iedere maand zijn er twee bijeenkomsten met aansprekende gasten. Afgelopen weken waren dat Abdelkader Benali (over de Canon van Nederland), Brigit Hoomans (over het kwaliteitsregister) en Fieke Krikhaar (over de Informatiewet). Wie er voor de komende tijd op het programma staan, kun je vinden op www.kvan.nl.

FAIR ALS THEMA

Als thema van de Archiefdagen 2021 is gekozen voor FAIR, *Findable, Accessible, Interoperable* en *Reusable* beschrijven, opslaan en publiceren van wetenschappelijke data. FAIR heeft daarbij voor de KVAN meerdere betekenissen: het heeft betrekking op maatschappelijke waarde en rechtvaardigheid, op het uitgangspunt om archieven

en data beschikbaar te stellen, en op de basiswaarde voor ons handelen. Kan digitalisering een rol spelen in het creëren van een rechtvaardiger archief dat meerstemmigheid als uitgangspunt heeft? 'Niet het verleden moet regeren over het heden; het heden moet het verleden telkens bevragen', aldus filosoof Simone van Saarloos. Als we geen lering trekken uit het verleden, vragen we om moeilijkheden en lopen we uiteindelijk helemaal vast.

PROGRAMMA

De Archiefdagen 2021 sluiten aan bij zowel andere erfgoedvelden als bij de wereld van informatiebeheer. Het maandelijkse interactieve programma dat wordt aangeboden, gaat uit van inspiratie, kennis delen en verdiepen, ontmoeten en netwerken in de digitale wereld. Alle bijeenkomsten zijn gratis toegankelijk na aanmelding.

Benno van Tilburg, program-manager Archiefdagen 2021

Een jaar van bezuiniging en kansen

We hadden er als verenigingsbestuur al rekening mee gehouden: het jaar 2021 wordt zeker in de eerste helft vooral het jaar van de digitale ontmoeting. Dat biedt kansen en uitdagingen die we graag aangaan.

We beginnen meteen met goed nieuws. De centrale activiteitencommissie heeft haar plan klaar voor een gegarandeerd aantal events voor alle regio's. Ze staan op de agenda, de eerstkomende sessies zijn al tot in detail georganiseerd. Hopelijk laat de coronasituatie het dit jaar toe om deze sessies in hybride vorm te organiseren.

Ander goed nieuws is dat wij op het gebied van fondsenwerving ten behoeve van onze events grote stappen hebben gezet. Met een bekend groot fonds zijn we al tot een shortlist gekomen van projecten waaraan zij een bijdrage zouden willen leveren. Verder heeft de toenadering tot het Kennisnetwerk Informatie en Archief (KIA) vorige maand geleid tot een samenwerkingsovereenkomst.

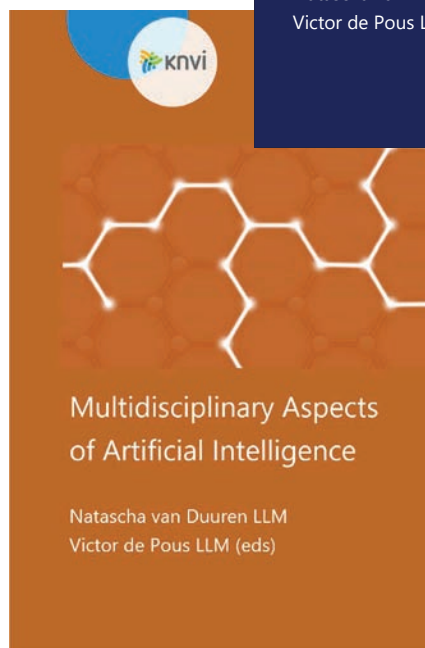
JAARPLAN 2021

In de eerste bestuursvergadering van het jaar hebben we ons gericht op het jaarplan voor 2021: waar gaan we extra op focussen. Dat is meer van het moois dat we al doen, maar er zijn ook concrete zaken te noemen. Zo bestaat vakblad OD dit jaar 75 jaar en dat gaan we vieren! Verder hebben we afspraken met de Alliantie Digitaal Samenleven om een samenwerking te verkennen, en hebben we er nieuwe Fellows bij: Pieter Anthonio, Rutger Gooszen en Martijn Aslander. Helaas gaat een van onze bestuursleden, Marco Dumont, het bestuur verlaten om meer tijd aan zijn promotieonderzoek te kunnen besteden. Zijn portefeuille Ontwikkeling & Educatie komt daarmee vrij; hiervoor zullen we binnenkort een oproep doen.

NIEUWE LEDEN

En dan de bezuinigingen die we met elkaar hebben afgesproken. Die doen natuurlijk wel pijn. We hebben minder budget voor events, minder budget voor het bureau en geven minder uit aan diensten van derden. Dat betekent meer zelf doen, maar het levert wel creatieve momenten op, zoals onze nieuwjaarswens van 21 januari. Tegen de organisatoren van de events roepen we: denk om de permanente-educatiepunten voor events en de (optionele) toegangsbijdrage voor bezoekers die (nog) geen lid zijn. Het is zo belangrijk om deze meerwaarde van het lidmaatschap goed te blijven benadrukken – het levert nieuwe leden op. Ik sluit dan ook graag af met het blijde nieuws dat we er sinds 1 januari zes nieuwe leden bij hebben. Op naar de tienduizend!

Sandra de Waart, secretaris KNVI

KNVI biedt twee multidisciplinaire Engelstalige publicaties aan voor gratis download en verspreiding, beide onder redactie van Natascha van Duuren en Victor de Pous. Deel 1 gaat over kunstmatige intelligentie, deel 2 over blockchain. Ze zijn te downloaden op www.knvi.nl.

SAMEN VERZAMELEN EN DELEN

Leen Liefsoens

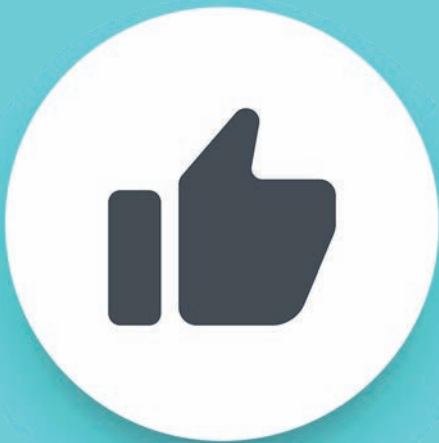
Redacteur van IP
en senior informatiespecialist
bij de bibliotheek van
De Haagse Hogeschool

PADLET

Padlet is een **digitaal prikbord**: je creëert je lege prikbord via padlet.com en prikt er post-its op. Op een post-it kun je tekst, video, afbeeldingen, links en documenten plaatsen. Wanneer je een prikbord aanmaakt kies je eerst een lay-out. Je hebt de keuze uit acht verschillende stijlen met elk zijn eigen mogelijkheden. Zo kun je bij de Canvas-lay-out je post-its groeperen, is de lay-out Gesprek speciaal bedoeld om te communiceren via post-its, en plaats je je post-its bij de lay-out Kaart in een Google Maps-omgeving. Je kunt anderen uitnodigen om post-its te prikken of je prikbord zo instellen dat iedereen er post-its op kan plaatsen. Daarbij kun je de moderatorfunctie aanzetten. Ook kun je gebruikers toestaan om op post-its te reageren, of een post-it een cijfer of sterren te geven, omhoog te stemmen of leuk te vinden. Door deze functies is Padlet inzetbaar als brainstormtool of om feedback te verzamelen. In de gratis versie van Padlet kun je drie prikborden maken en kunnen je post-its bestanden van maximum 10 mb bevatten.

WAKELET

Wakelet is een echte **contentcuratietool**. Je verzamelt het materiaal in collecties. Daarvoor

Een tweede lockdown door corona. Scholen dicht, en thuiswerken blijft de norm. Daarom ook in deze aflevering aandacht voor online samenwerking en onderwijs. Met Padlet, Wakelet en Capisj verzamel en deel je content en kennis. De tools zijn collaboratief en/of interactief.

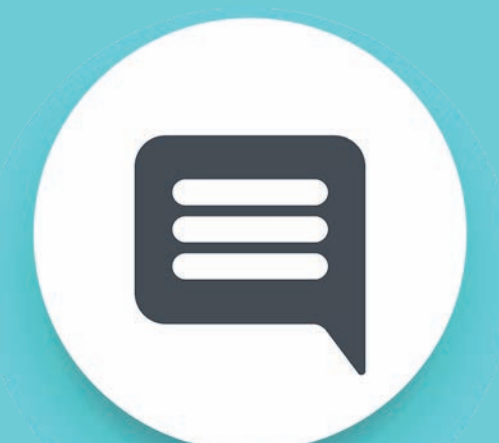

maak je eerst een account aan via wakelet.com en start je vervolgens een lege collectie. Je geeft de lege collectie een titel, een beschrijving en een omslagfoto. Tenslotte voeg je via het plusje websites, tekst, video, tweets, bookmarks, afbeeldingen en documenten toe. Je kunt maar weinig aanpassingen doen in het uiterlijk van een collectie, maar daardoor ligt de focus meer op de inhoud. Met de extensies voor Chrome, Firefox en Edge kun je ook tijdens het browsen eenvoudig content toevoegen aan een van je collecties. En Wakelet is ook beschikbaar als iOS- en Androidapp. Via de Invite-knop kun je anderen uitnodigen

om bij te dragen aan je collectie. Er zijn verder geen interactiemogelijkheden, Wakelet heeft dus minder functies dan Padlet. Wat Wakelet onderscheidend maakt is zijn eenvoud: het kan maar een ding, maar doet dat wel heel goed. Wakelet lijkt daarom sterk op het bekende Pinterest, maar doordat je er ook documenten aan kunt toevoegen (dat kan bij Pinterest niet) is het beter bruikbaar als onderwijs- en kennistool.

CAPISJ

In het logo is de j van Capisj een vraagteken. Begrepen? De Belgische tool Capisj (capisj.be) profileert zich dan ook als een echte **onderwijstool** voor het maken van lesmateriaal – digitaal én op papier. Maar het basisprincipe van het verzamelen en toegankelijk maken van content als tekst, afbeeldingen, video, audio en online bronnen, zoals bij Padlet en Wakelet, is hetzelfde. Capisj werkt met een boekenstructuur met hoofdstukken en pagina's, waarop je de content kunt combineren met interactieve vraagelementen. Je hebt bij deze vraagelementen de keuze uit invulvraag, meerkeuzevraag, sleepoefening, invuloefening, hotspot oefening (zelfde als invuloefening maar dan met afbeeldingen), verbindoefening en kruiswoordraadsel. Voor de meeste vraagelementen is automatische controle mogelijk, waarbij de gebruiker direct feedback krijgt. Ook het embedden van content via bijvoorbeeld het framework H5P is mogelijk. Capisj voelt minder intuïtief aan dan Padlet en Wakelet, maar onderscheidt zich juist in de genoemde boekenstructuur en ruime keuze in vraagtypes.

Wie: Ida Niamat

Wat: senior informatieprofessional (ICT) voor het domein Creative Business bij Hogeschool Inholland

FILM

Ik ben eigenlijk meer een theatermens dan een filmmens. Als ik dan toch naar de film ga, ben ik vooral benieuwd naar eigentijdse interpretaties van klassieke werken. Ik houd ook van films die spelen met het concept 'tijd'. *The Curious Case of Benjamin Button* is mijn favoriete voorbeeld.

MUZIEK

Balthazar, een Belgische indierockformatie. Vlak voor de eerste lockdown heb ik ze nog live gezien in Paradiso. Wat een ontdekking! Een zonnige zaterdag start vaak met de digitale krant, koffie en de muziek van Balthazar door het huis.

BIBLIOTHEEK

Ik ben altijd al gefocust geweest op digitale informatie. De bibliotheek van Inholland is de eerste hogeschoolbibliotheek in Nederland met een volledig digitale collectie. Ik kan me geen betere plek wensen. Dat komt ook door de ontwikkelingen in het onderwijsveld en omdat mijn functie tevens accountmanagement omvat.

e-cultura

WEBSITE

Ik interview al heel lang mensen over thema's die ik belangrijk of interessant vind. Tegenwoordig vooral voor en over educatieve uitgeverijen, met af en toe een uitstapje naar de nieuwsmedia. Mijn stukken worden ook weer gepubliceerd. Daar ben ik best trots op. e-Cultura.nl is mijn portfolio aan het worden.

APP

Ik heb een brede muzieksmaak. Van klassiek en indiepop tot trancemuziek om op te koersen. Maar na een dag schermwerken of tijdens het koken luister ik bij voorkeur naar een podcast over een onopgeloste zaak, naar de Taalstaat of naar een marathoninterview. Ik vind altijd wel iets op Spotify.

MUSTREAD

Ik lees te veel om een favoriet boek te hebben. Laurent Binet heb ik ooit omschreven als een technisch auteur; ik vind hem verrassend vernieuwend. Van hem wil ik, net als van Louis Couperus, Ian McEwan en Connie Palmen, het fysieke boek lezen. De rest lees ik als e-book.

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2021

VOORJAAR

ALLE
CURSUSSEN
ONLINE

25/02	COMMUNICEREN EN BEÏNVLOEDEN IN EEN VERANDERENDE ORGANISATIE	*NIEUW*
01/03	ONLINE PRESENTEREN	
02/03	ENCODED ARCHIVAL DESCRIPTION (EAD)	
05/03	COMPETENTIEONTWIKKELING VOOR DE PROFESSIONELE INFORMATIESPECIALIST	
05/03	INTRODUCTIE IN R	
05/03	DE NIEUWE RDA	*NIEUW*
08/03	ARCHIEFWET 2021	*NIEUW*
11/03	ETHIEK & BIG DATA	*NIEUW*
12/03	MAAK HET VINDBAAR	GAAT ZEKER DOOR
12/03	AUTEURSRECHT VOOR INFORMATIESPECIALISTEN (BASIS)	
12/03	DATAVISUALISATIE	
18/03	STRATEGISCH INZETTEN VAN SOCIAL MEDIA	
18/03	INFORMATION RESEARCH SUPPORT	GAAT ZEKER DOOR
19/03	AVG, PRIVACY EN DIGITAAL GEGEVENSBEHEER (ADVANCED)	
19/03	INTRODUCTIE DEEP LEARNING	*NIEUW*
24/03	DATA STEWARD	*NIEUW*
25/03	LEERGANG INFORMATIEMANAGEMENT	GAAT ZEKER DOOR